

BALKANLAR'DAKİ SILA: MAKEDONYA-KOSOVA...

Caner ARABACI

Günlük işlerinizden daha sora ne kadarı aklınızda kalır? Rutinin zihindeki izleri, kısa süre sonra belirsizlik rüzgârının önüne katılmak zorundadır. Ama bazı günler, bazı anlar vardı ki bir ömür hem aklınız hem yüreğinizden çıkmaz. Uyarıcıları olsa da olmasa da zihnimize damlar, belirginleşir. Hatırlama denen o hülyalı eylemin kollarında, sizi mazinin derinliklerine alır götürür.

19 Mayıs 2006 ile 23 Mayıs 2006 tarihleri arasında yaptığımız bir gezinin üzerimdeki tesirleri işte rutinin çok üstünde. Çünkü gezi yeri, Makedonya ve Kosova. Şimdilerde biri devlet, diğeri de devlet olma yolunda, sınırları belli, ayrı gümrükleri olan iki farklı ülke. Daha eskilere gittiğiniz zaman, Osmanlı "Urumeli"sinin ilk gözde yerleri oralar. Çoğu üniversiteden olmak üzere yirmi kişilik bir grupta yapılan gezi çerçevesinde görülüp, tanınmaya çalışılan yerler u iki ülkede idi. Hiç aklımda yokken, hatta kafamızı biraz daha fazla Konya, Beyşehir'e gömmüşken havalanıp Balkanlara uçmak benim için ilaç gibi gelmişti. Onun için, organizeyi gerçekleştiren Durmuş Bozkurt ve Sami Karahan beylere teşekkür boynumun borcu. Gezi grubundaki olgun-seviyeli hava için de ayrıca bütün gezi grubuna müteşekkirim.

KAYIP MAKEDONYA MI?

"Urumeli" ya da Balkanlar"a Osmanlı yürüyüşü karikatürize edilirken yere dörtnala gitmiş at ayak izleri çizilir. Asırlar sonraki geri dönüşü ifade eden yine ayak izleridir. Fakat bu defa çizilen at nallarının ayak izleri değildir. Çıplak insan ayak izleridir.

Bir hicran yarası gibi yüreklere işleyen İkinci Viyana kuşatması ile başlayan çekiliş; Balkan Bozgunu ile dünkü vatanda milyonlarca yetim bırakarak sanki bir anda gerçekleşivermiştir. "Evladı Fatihân", İslâm Medeniyetini Müslüman Türklerle tanıyan yerli Balkan toplumlarından kendini fatihleri ile bir-bütün hisseden can yoldaşları, eski Türklerin bakiyeleri sahipsiz kalmışlardır. Sahipsizlik değil asıl konu. Onların asıl çile kaynağı; vicdan, izan taşımayan, hunhar ellerin insafına terk edilmişleridir.

Yalnız çizimde, çıplak ayağın işaret ettiği bir realite var. Müslüman Türk, Balkanlar"a hasbî duygularla gitmiştir. Dönerken de canı dışında oralardan bir şey getirmemiştir. Bütün yatırımları, yüzyıllar boyunca inşa ettikleri, birikimleri orada kalmıştır.

Belki, çap yönünden oransızdır ama Yunan"ın Anadolu"dan çekilişi ile Osmanlı"nın Rumeli"yi terk edişi bir yönden kıyaslanabilir. Çünkü ikisi de temelde bozundur. İkisinde de askerî çözümlüş-kaçış vardır. İkisinde de geride bırakılan halk vardır. Fakat fark iridir. Çünkü Osmanlı, sadece askerî bozgunla değil, yönetim-siyasî düşünce yılgını olarak çekilir. Ama Yunan gibi bıraktığı yerlere kıymaz. Mahzun-fedakâr âşık gibidir. Kendini feda eder ama gönül bağladığının teline zarar erişsin istemez. Yunan ise, bana yâr olmayan yaşamasının psikozu

içindedir. Uşak'tan itibaren, kurduğu yangın taburları, yangın takımları ile bütün Batı Anadolu şehir ve kasabalarından elinin erdiklerini, fırsat bulduklarını yakar. Onun için ardında bir sevgi seli bırakamaz. Halk, nefret eder. Kötülük yapanları kınama şekli, "Yunan mısınız?"dır. Nasıl kendine yakıştırabiliyorsun? Böylesine hain bir davranış sana yakışmaz anlamındadır o tepki. Düşüncede Grek sevenler, aydın zümre içinde ve 1940'lı yıllardan sonra türemiştir. Onların halk tabanı yoktur. Ancak devrin cumhurbaşkanının imzası ile Grek eserlerinin yayınlanması, kültürel açıdan durumun vahametini ortaya koymaya yetecektir. Yalnız kıyastaki farklardan biri çok belirgindir. Oradan hareketle „Osmanlı, Balkanlar“da beş asır durmuş, Yunan işgal bölgesinde dört yıl kalmıştır“ itirazı yapılabilir. Ama Yunan tabanlı halk Anadolu'da dokuz asırdır zaten vardır. Osmanlının çekildiği Balkanlar'da ise durum başkadır. Avrupa'nın emperyalist, ayrımcı, güven ortamını yok edici politikaları ile birbirinin boğazına sarılmış Balkan toplumlarının "Osmanlı Barışı"ını hasretle anmak durumunda kaldıkları görülür.

Dilden, mimariye, yiyecek-içecekten örf ve âdetlere varıncaya kadar etkileyen yüksek Müslüman Türk değerlerinin kalıntıları bile "kubbede bir hoş seda" olarak onların çarşı-pazar semalarında asılı kalmıştır. Bunları bir abartılı teessür gibi görenlerin, fazla zaman geçirmeden bir Balkan gezisine çıkıp durumu gözleri ile görmeleri gerekiyor. Zira içinde dolaştığınız zaman Üsküp'ün uzak olmadığını kavrayabiliyorsunuz. İstanbul'dan otobüsle yetmiş milyon liraya gidip-gelebileceğiniz için değil. Konu on-on üç saatlik bir kara yolculuğunu göze alma da değil. Gerektiğinde Konya'dan Erzurum'a gider gibi düşünülebilir. Yeşilköy'den uçağa binip Üsküp Havaalanına bir saat on beş dakikada inebilirsiniz. THY'nin yüz elli kişilik uçaklarından diyelim ki Çanakkale'nin kanatları arasına binip misafir olarak ağırlanarak uçabilirsiniz de. Pencere kıyısına oturmuşsanız, beyaz bulutların, Tümülslerin üstünden karaların geçit resmini seyrederek hüyalara bile dalabilirsiniz. Sekiz bin beş yüz metre yükseklerde yer yer sekiz yüz kilometreyi geçen süratle yüzer gibi giderken masmavi Ege sularını, Selânik semalarını seyredip Vardar vadisine doğru kanat kırıp Üsküp üstüne bir kartal gibi süzüldüğünüzü hissedebilirsiniz. Üsküp'e tatlı bir meyille konuş, hızını alamayıp asırların hasreti ile kucaklaşma koşusu gibi hava alanı pistinde seğirtiş, sizi Skopje Airport yazısı ile burun buruna getirdikten sonra uyandıracaktır. Milyonlarca yetim bırakarak ayrıldığı günkü vatanla bambaşka şartlar altında bir araya geliştir bu. Oralara baktıktan sonra "çıplak ayakların" gerçekliğini bir defa daha hissediyorsunuz. Müslüman Türk, Balkanlar'a hasbî duygularla gitmiş, dönerken de canı dışında bir şey götürmemiştir. Her şey âdeta devlet başkanları Sultan Murat Hüdavendigâr'ın kalbi ile birlikte gömdükleri o topraklarda bir temsilci, mazinin mutlu bakiyesi olarak bırakılmıştır. O yüzden Anadolu'dan giden bir insan için Balkan topraklarını gezmek zordur. Her adımda görülmek, gezilmek, anlaşılacak istenen hatıra değerinde varlıklara, eserlere rastlanacaktır. Ama bizim programda

Üsküp, Kalkandelen (Tetovo), Gostivar, Struga, Ohri, Kosova-Priştina var. Manastır (Bitola) ile öğrendiklerimize göre önem kazan Vardar'ın doğu tarafı ya da Makedonya'nın Bulgaristan sınırına yakın olan Doğu Makedonya yok. Dolu dolu beş güne ancak bu kadarı sığdırılabilmiş.

MAKEDONYA CUMHURİYETİ

Makedonya; Tito'nun (1892-1980), 1945'te kurduğu Yugoslavya'nın parçalanması sonucu ortaya çıkmış. Daha doğrusu İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan dünya düzeninin, yarım asır sonra yeniden değiştirilmesinin bir ürünü. Nazi Almanyasının, Balkanlar üstünden Rusya'yı istilası sırasında geliştirilen yerel direniş hareketleri, Josip Broz yönetiminde devlet olmayı başarmış. Başlangıçta, bir Rus kadınla evli, sosyalist ve Rus desteğindeki hareket; başarıya ulaşıncaya, kapitalist-komünist bloklar arasındaki nüfuz çekişmesinden Yugoslavya hesabına en iyi şekilde yararlanmasını bilmiş. Bir yere kapılanmak yerine, üçüncü bir blok oluşturarak iki taraftan da ülke hesabına destek almayı becermiş. Zira on beş çocuklu bir ailenin „çoban"lıktan gelme gariban çocuğu Josip, kapılanmanın, sadece verilene mahkûmiyet getirdiğini küçüklüğünden anlamış olmalı. Onun için Sovyet bloğundan da Amerika, Avrupa tarafından da hatta İslâm ülkelerinden de iyi ilişkiler geliştirerek ülkesi adına yararlanmış. Partizan grubunun komutanı, Partizan parlamentosunu (*Yugoslavya Antifaşist Ulusal Kurtuluş Konseyi*) toplayıp 1943'lerden itibaren devletini, bizdeki bazı politikacıların da model aldığı şekilde örgütlemiş. Ama ne devleti ne de ideolojisi yarım asrı aşan bir süreyi geçecek şekilde yaşayamamış. Çevresindekileri işe koşarken sık sık "ti-to, ti-to!" (Sen bunu, Sen bunu.. yap!) dediği için kendisine esas adı olan Josip Broz'un yanına "Tito" lakabı eklenen efsanevi liderin hükmü, ölünce bitmiş.

İşte Makedonya ya da Antik Makedonya, Balkanların Vardar Nehri boyunun doğuş ve orta kesimlerinde 25.333 km².lik bir ülke olarak 1991'de bağımsızlığını kazanmış. Başkenti Üsküp, nüfusu 2005 verilerine göre 2.034.000. Devletin tamamı tek başına İstanbul'un altıda biri kadardır. Nüfus; güç ve büyüklüğün de ölçüsü görüldüğü için kiliseler, Makedonları çocuk sayısını çoğaltmaya teşvik etmektedir. Öğrendiğimize göre bir ara gazetelere beş çocuk yapana ev verileceği haberleri yayılmıştır.

Makedonya, "Vardar Makedonyası", tam karalarla çevrili bir ülke. Batısında Arnavutluk, doğusunda Bulgaristan, kuzeyinde Sırbistan ve Karadağ, güneyinde Yunanistan ile çevrili. Resmi dili Makedonca, Başkenti Üsküp, Cumhuriyetle yönetiliyor. Parlamentosu var. Para birimi, Makedonya Dinarı. Yalnız konuşmalarda, „Denar" telaffuzu dikkat çekiyor. Yüz denar, üç lira gibi.

Dışarıya açılan bir penceresi yani denizlere kıyısı yok. Ülke içinde doğan Vardar, Yunanistan'dan geçerek denize ulaşıyor. En önemli su kaynaklarından Ohri Gölü'nün sadece üçte ikisi kendisine ait, üçte biri Arnavutluk'un. Ülkenin içinde yer alan diğer Prespa

Gölü"nde ise üç ülke Makedonya, Arnavutluk, Yunanistan pay sahibi. Çoğunluk Makedonya"da olsa da küçük göl içinden üç sınır geçiyor. Devlet olarak bağımsızlığını ilân ettiği zaman, Türkiye tanıyan ilk devlet olmuş. İyi ilişkileri devam ediyor. Hatta Türkiye sürekli maddi desteklerde de bulunuyor. Ama Yunanistan, adlandırma konusunda çıkan anlaşmazlık nedeniyle hâlâ devlet olarak tanımamış. Bu yüzden, Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti (EYMC) adını da resmi bir ad olarak kabul etmiş. Çünkü Makedonya, bir coğrafyanın adı. Bu coğrafyanın bir kısmı Yunanistan sınırları içinde devam ediyor. Bir kısmı Bulgaristan içlerine uzanıyor. Onun için Yunanistan gibi Bulgaristan da Makedonya"yı millet olarak tanımıyor. Kendisi de yayılmacı amaçlar taşıyan Yunanistan, ileriye dönük niyetleri baştan bloke edebilmek için tedbirli davranmış. Fakat anlayamadığınız bir durumla karşılaşıyorsunuz. Zira ilk tanıyan, dostluk elini uzatıp fiilen yıllık bir buçuk milyon dolar askerî yardıma devam eden Türkiye"ye toplam yüzde kırk, tanımayan Yunanistan"a yüzde bir gümrük vergisi uygulanıyor. Bu durumu öğrendiğiniz zaman şaşırıyorsunuz. Daha ilerisi de var. Yunan şirketleri, satış yolu ile ülkenin enerji kaynakları başta olmak üzere sanayisinin yüzde yetmişine de sahip olmuş. "Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu" açmazını Üsküp"ü gezerken çözer gibi oluyorsunuz.

Genel yapı olarak Makedonya, yaklaşık 1,4 milyon Makedon (Slav) , 500,000 Arnavut, 80,000 Türk, 50,000 Roman nüfusun yaşadığı bir ülke. Arnavut nüfus, özellikle ülkenin batısında ve kuzeyinde % 90"ın üzerinde çoğunluğa sahiptir. Ülke nüfusunun yarıdan fazlası din olarak Müslüman. Fakat yönetimde Makedon ağırlığı ile birlikte Hıristiyan egemenliği açık. Toplam 120 milletvekilinin normalde dağılımının 60 Makedon ve geri kalanının Müslüman milletvekillerinden oluşması gerekir diye düşünebilirsiniz. Ama burada öyle değil. 92 milletvekili Hıristiyan Makedon, geri kalan 28 milletvekili de Müslüman. Onlar da kendi içinde birer Müslüman Torbeş, Çingene, Boşnak, iki Türk ve geri kalanı Arnavut olmak üzere dağılmış. Makedon Devleti, bir Makedon oyunun üç Arnavut ve Türk oyuna karşılık geldiği bir sistemi getirebilmiş. Diyelim ki Kalkandelen"de 15 bin Müslüman oyu bir milletvekili çıkarırken, Güneydoğu Makedonya"da 3-5 bin Ortodoks Makedon"un oyu bir milletvekili çıkarmış. Bu ayırım devlette memur istihdamına da yansımış. Devlet Radyo ve Televizyonunda çalışan 2 bin üç yüz kişiden sadece on beşinin Arnavut olması, İçişleri Bakanlığı"nda yüzde dokuz oranında Müslüman çalıştırma gibi. Fakat Arnavutçanın ikinci dil olarak benimsenmesi, polis vb. memurluklara Müslümanların da alınmaya başlanması, Türkçe yazışmanın parlamentoda yapılabilir hale gelmesi, ardı getirilebilirse olumlu adımlardan sayılabilir.

En çok kan kaybeden nüfus Türklerinki olmuş. Aslında bunu Müslümanlar demek gerek. Zira Arnavut, Türk, Torbeş, Roman vb. Müslüman nüfus, özellikle Balkan Harplerinden sonra yoğun bir şekilde yönünü Türkiye"ye çevirerek göç etmişler. Sırp, Bulgar

kalkışmaları İslâm varlığını bitirme konusunda bir hayli kıyıcı olmuş. Zaten her Müslüman ailenin Türkiye’de mutlaka birkaç yakını bulunuyor. Üsküp’te, akşam yemeğinden sonra bindiğimiz taksinin şoförü, Türkçe bilmediğini söylediği halde Türkçe anlaşıyorduk. Adı İsmail olan o Arnavut genç, birisi Erdek’te olmak üzere dört kardeşinin Türkiye’de olduğunu söylemişti. Kendisi de İstanbul’a kadar gelip gitmiş. Bu durumu temas ettiğiniz insanlarda gözlemeniz mümkün. Türkiye ile içli dışlı olmak bakımından iyi sayılabilecek hal, aslında Balkanlardaki İslâm insan unsurunun, kendi vatanında, ev-barkında kalmamasını da sağlamış. Mal varlığını satan gönül bağı bulunan, daha güveli gördüğü Türkiye’ye göçmüş. Bu pratikte, Balkanlar’daki varlığımızı bitirmek isteyen güçlerin işini kolaylaştırmak, Sırbın, Bulgarın yerini kendi ellerimizle genişletivermek anlamına geliyor. Küçük bir kıyas vermek gerekirse Osmanlı devrini bir yana bırakın, daha 1953’te yani yarım asır önce Makedonya’da 203 bin Türk yaşamaktadır. Günümüze gelince neredeyse milyon sınırına varması gereken bu nüfus; seksen bine kadar gerilemiş.

Büyük bir devlet olan Türkiye, zaman zaman Balkan Paktı gibi, Balkan Ülkeleri Basın Birliği gibi eski Osmanlı ülkeleri olan devletlerle iyi ilişkiler kurmaya öncülük etse de kendi tabanını zayıflatmaya engel olamamış. Önemli olan insan haklarını, insan varlığını Türkiye’ye çağırarak korumak mı, insanları yerinden yurdundan etmeden kendi ocaklarında korumak mıdır? Türkiye’nin yüz yıldır devam eden yanlışını, eli kanlı Sırp yapmamışlar. Priştina dönüşü, yol kıyısında gördüğümüz Sırp yerleşim yerleri, bunu göstermektedir. Zira Sırbistan, onca nefrete rağmen, insan varlığını korumak için, izole bölgeler oluşturarak, hiç çalışmayan, toplum içine çıkıp-karışmayan Sırp kalıntısı yerleri; devletten maaş bağlayarak, BM. in koruma ve mali desteğini çekerek yaşatmayı tercih etmiş. Hatta gördüğümüz Sırp yerleşiminin bakımı, kullanılan arabalar, durumlarının hiç de kötü olmadığını ortaya koyuyor.

ÜSKÜP

Üsküp, 600 bin civarında nüfusu barındıran bir şehir. Bütün Makedonya’da olduğu gibi başkentte de üç büyük etnik grubu bulunuyor. 400 bin civarında Makedon, ikinci büyük etnik grup duran Müslüman Arnavutlar ve diğerleri Türkler. Etnik yönden değil de ana atmosfer itibarıyla iki grubun olduğu belirtilebilir: Makedonlar ve Müslümanlar. Müslümanlar içinde Arnavut, Türk, Torbeş, Çingene vb. unsurlar bulunuyor. Başkente temel havayı verenler de o iki temel grup.

Eski bir Üsküp türküsü, kurucu kültürün izlerini de vererek şöyle der: “Karşı karşı kurduralım hanları/ Def edelim gasaveti gamları.” Gamı kasveti kovabilmek için yapıcı, kurucu olmak gerek. Üsküp’e ilk gidenler bunu hakkını vererek gerçekleştirmişler. Yeni Makedonya Cumhuriyeti’nin başkentine indiğiniz zaman makyaj görüntülerin derununa bakarsanız o yapıcı kültürün izlerini çokça görebiliyorsunuz. Hani su hayat kaynağıdır ya. Üsküp’te de hayatı canlandıran unsurların başında ortasından akan Vardar geliyor. Yarım milyon

civarındaki nüfusun yerleşimi de bu nehre göre olmuş. Aslında eski Üsküp, yekpare gibidir. Nehrin sağ tarafında yüz yetmiş bine yakın Müslüman nüfus yaşıyor. Tarihî eserlerden özellikle cami kubbeleri ve minarelerinin verdiği görüntüden Konya, Kayseri gibi bir Müslüman Türk şehrine geldiğinizi hissediyorsunuz. Avlu girişindeki asırlardır bu beldeyi beklediğini gösteren 550 yaşındaki anıt çınar ağacını tamamlayan Gazi İsa Bey Camii, yaban yerde olmadığını yüzünüze haykırıyor. Cami bahçesindeki helâlaları, şadırvanı, ağaçlar altında oturan müminleri ile sanki Eskişehir-Odun Pazarı"ndasınız. Caminin dış kapısından içeriye bir hilâl altından giriyorsunuz. Ters T planlı bir camii. Ana mekânın hemen yanındaki kapıdan cemaatin namaz vakitleri dışında oturup sohbet ettiği, çay hatta sigara içtiği müştemilâtına geçebiliyorsunuz. Biz girdiğimizde yaşlı iki kişi oturuyordu. Camiler, hayat alanı olarak bağrına sığınanlara demek hâlâ kucak açmaya devam ediyor. İsa Bey Camii aslında 1476 yılında yapılmış. Çift kubbeli ana gövde, hemen doğrudan inşa ediliveren minaresi dışında geniş bir hazireye daha doğrusu hazirelere sahip. Girişin sağında olan hazire geniş. Üzerinde otların içinde kalmış birçok Osmanlı devri mezar taşı var. Kavuklu, sarıklı mezar taşlarından cami kıyısında yatan önemli şahsiyetler olduğu belli. Caminin öbür kıyısında da sanat eseri olduğu belli mezar taşları var. Onların içinde bir tanesi de Yahya Kemâl Beyatlı'nın annesinin mezarı. Mezarın çevresi demir parmaklıklarla korumaya alınmış. Üsküplü olan Yahya Kemâl, hatıralarında annesine geniş yer verir. İbadetlerine düşkün bir Müslüman Türk kadını olan annesi ile babası pek uyumlu değillerdir. Çünkü zengin ve memur olan baba, Üsküp"ün dindar, kuşatıcı havasından keyfince yaşayabileceği bir başka Rumeli şehrine taşınmak ister. Gitmeyi düşündüğü yer, Üsküp"e doksan kilometre ötedeki Selânik"tir. Tayinini çıkartır da. Ama annesi; neredeyse gayri Müslim şehri gördüğü, meyhaneleri, Yahudi ve Dönmesi çok, Türk, Bulgar, Rum vb. insan unsuru az şehre gitmek istemez. Direnir. Ama aile, parçalanma noktasına yaklaşınca gider. Ama orada yaşayamaz. Bir süre sonra hastalanır ve ölür. Demek, şairin annesi, sevdiği şehre en azından cesedi rahat etsin diye getirilmiş. Evinin yakınındaki caminin haziresinde toprağın aguşuna verilirken yalnız da bırakılmamış. Yanında mezar taşlarının şekillerinden diğerlerinin de önemli kadın olduğu anlaşılan mezar taşları bulunuyor. O, edebiyatımıza bir evlat hediye edip, Üsküp"ün çarşısına da yakın olan manevî merkezinde ebedî uykusuna dalmış.

Üsküp"ü adımlarken duyulan hisler asla abartı addedilmemeli. Evliya Çelebi'ye göre 17. asırda Üsküp'te 10060 ev, 2150 dükkân, 120 cami ve mescit, 70 sıbyan mektebi, 20 tekke bulunuyormuş. Daha sonra bu miktar, bir din görevlisinin belirttiğine göre 220"ye kadar çıkmış. Fakat o sayısı yüzleri aşan mescit ve camilerden günümüze sadece **yirmi altısı** kalmış.

Bu kadar çok Osmanlı devri eserinin yapılması sebepsiz değil. Fatih devrinden itibaren Üsküp, Balkanların kalbi olan şehirlerden.. Vilâyet, sancak merkezi olarak uzun süre hizmet

vermiş. Elbette, merkez oluş insanları ve insana dönük hizmet yatırımlarını da çekmiş. Gazi Baba Sementi"ndeki Gazi İsa Bey Camii"nden sadece bir sokak atlayarak yukarıya çıktığınızda sizi 1566-1573"lere tarihlenen Saat Kulesi"nin mücessem yapısı ile ayrı bir iklimin havasını veren Sultan Murat Camii karşılıyor. Üsküp Çarşısına yakın da olduğu için şehrin önemli Cuma camilerinden biri olarak görev yapıyor. Patika yoldan cami geniş avlusuna girdiğinizde sol tarafta cami görevlileri için inşa edilen müştamilât bulunuyor. Avlu yolu, minareli camiye gidiyor. Bu Cami, bütün Makedonya"daki ayakta kalabilen 580 camiden biri. Bir milyonu aşkın Müslüman nüfusun yani Makedonya'nın yarısının ibadethane miktarı bu. Bahçede henüz akşam başlangıcı olduğu halde bizi cami bekçisi Kemâl Salih karşıladı. 73 yaşında imiş. 1451"de yapılan camide on yedi yıldır bekçilik yapmış. Çocuklarını yuvadan uçurmuş ama o, Fatih"ın babasının eserini yuva olarak benimsemiş. İlk yapıldığında cami, kubbeli imiş. 1963 depreminde kubbesi yıkılmış. Cami çatı sistemi itibariye ilk şeklinde olmasa bile onarılp hizmete açılmış. Cami içinde Osmanlı tuğralarını asılı, ay-yıldızı minber aleminde dikili görüyorsunuz. Akşam namazı bitişinde müezzinin, peygamberine selâm gönderiş tarzı da Osmanlı usulüyle: "Mefhari mevcudât, Alâ Resulü Muhammed"e salavât!"

ÜSKÜP'E HAÇ

Cami avlusundaki banka oturanların içinde "ahiretlik" Adnan Ertürk de var. Yönünüzü çevirip cami kapısından gözünüzü biraz yana kaydırınca yüksek ağaçların arasından bir "haç" görüyorsunuz. Açıkta ezan okunan Üsküp"ün tepesinde, yetmiş metre yüksekliğinde, kanat genişliği kırk altı metre olan çelik yapıdan, kırk kilometre uzaktan rahatlıkla görülebilecek irilikte bir haç dikilmiş. İki buçuk milyon dolara mal edildiğini öğrendiğimiz haç, geceleri de ışıklandırılıyor. 2002 yılında Makedonya Hükümeti, başkentinin tepesine diktirdiği haçla, şehrindeki istenilmeyen görüntüleri en azından geceleri tamamıyla silmeyi düşünmüş olmalı. Çünkü gece, ışıklı haçın alt tarafı aynı şekilde aydınlatılmadığı için haç, şehrin üstüne abanıyor gibi duruyor. Dünyanın en büyük haçı addedilen simgenin, yine dünyanın en genç ve küçük devletlerinden biri tarafından dikilmiş olması dikkate değer. Buldukları her sivri tepeye kilise, yoksa haç diktiği belirtilen Katolik Fransızları da geçmiş Makedonya. Üsküp Havaalanındaki resmî kıyafetli polis memurunun boynundaki iri kolye haç da dikkat çekici idi. Aslında bu durum bir başka yönden, "Hilâl"siz hale getirilen yerlerin "Haç" tarafından doldurulması anlamına geliyor. Nerede hilâl ya da ay-yıldız karşıtlığı var oranın gerisine biraz dikkatli bakmakta yarar var.Yeni devlet, kimliğini belirlemede tercihini net ortaya koymuş. Aynı kültürel tavrı, alfabe konusunda da gösteriyor. Makedonya, bunca Batı koruma ve kollamasına rağmen Latin Alfabesine dönmemiş. Kiril Alfabesi ile yoluna devam ediyor. Trafik levhalarından, reklâm-ilân panolarına, günlük yazılara varıncaya kadar he alanda yerli alfabenin göze battığını hissediyorsunuz.

Yalnız adı cumhuriyet, nüfusunun yarıdan çoğu Müslüman olan devletin bu tavrı,

düşündürücü.. Toplum yararına bir büyük eser, fabrika, sosyal tesis vb. yapıp alına “ben yaptım” anlamında “alâmet-i farikasını” koysa bu kadar yadırgamayacaksınız. Diyelim ki Osmanlı öyle yapmış. Vardar Nehri'nin ikiye böldüğü şehri birbirine kavuşturan Taş Köprü'yü inşa ettiği zaman ortasına bir de mihrap kondurmuş. Geniş kavisli, on üç gözlü köprünün bir ucu, şehrin görkemli meydanına açılıyor. Ama haçın diktiliği yıl, “yanlışlıkla” bir Makedon mühendis, köprüyü tamir ederken kimseye zararı olmayan mihrabı yok edivermiş. Şimdilerde Saatli Kule saatinin, “tamire götürülüp” bir daha dönmek bilmediği için saatsiz kaldığı gibi, muhteşem köprü de mihrapsız bırakılmış. Resne'de, Ohri'de camiler yıkılmış, kiliseye, müzeye çevrilen camiler var. Ohri Ayasofya Camii gibi. Manastır'da bir camide kazının devam ettiğini, yıllardır kilise temelleri arandığını öğrenince ürperiyorsunuz. Galeri, tamirathane olarak kullanılan camilerin bulunması önemli. Yalnız sanat galerisi haline getirilen iki hamam (Davut Paşa Hamamı, Çifte Hamam); bu yönden şanslı. Hiç olmazsa hayatta ve bakımlı kalmışlar.

Üsküp'ü en iyi Vodno Tepesi'nden seyredebiliyorsunuz. Tepeye çıkış, Bursa'dan Uludağ'a tırmanışı hatırlatıyor. Yahya Kemal'in, Üsküp'ü Şar Dağı'nda Bursa'nın devamı görmesi sebepsiz değil. Eskiden olmayan fark artık oluşturulmuş: Seyirlik alandan ucu gözüken haçın tepeye yerleştirilmesi.. Yani, Uludağ'ı Keşiş Dağı yapmak isteyen zihniyet Üsküp'te başarılı olmuş. Bursa 1921'de Yunanlılar tarafından işgal edildiğinde, o toprakları “İlâ-yı Kelimetullah” için vatan haline getirenlerin mezarları çığnenip, türbeleri kurşunlanmıştı. İşgal devam etse idi, hakaret de devam edecekti. Bursa'dan Bandırma'ya her tarafı Bursa'dan Bandırma'ya her tarafı Yunan bayrakları ile donatanlar herhalde Uludağ'ın şehrin en güzel seyredildiği yeri olan Görmeli'sinin üstüne yüz metre yüksekliğinde ışıklı bir haç elbette dikebilirlerdi. Ama halk direnişini şaha kaldıracak öylesine bir eylem yerine öncelikle Müslümanların İslâmsız hale getirilmesi, camilerin ezansız ya da cemaatsiz hale dönüştürülmesi arzulanmış. Yıldırım'ın Niğbolu şükranesi olan Ulu Camii'nin müze ya da kapalı metruk bir yer olması istenilmiş. Üsküp'ün merkezinde bulunduğu Makedonya'da Müslüman Türk'e ait eserlerin, Osmanlı izlerinin silinmesi için özel bir gayret yıldan yıla hep işlemiş. Önemli olan zaten İslâm Medeniyetinin geriletilmesi. Yoksa bunun Bursa'da, Üsküp'te veya Makedon mühendis, siyasetçi ile Türkiye'de birileri tarafından yapılması değil. Aynı değirmene su taşıdıktan sonra taşıyıcıların Makedon, Sırp veya Türk olması neyi değiştirir.

Üsküp'ün hayat damarlarından birisi çarşısı.. “Üsküp Türk Çarşısı” adını taşıyor. „Turska Çarşıya” da denilen bu önemli mekânın adı, “Üsküp Eski Çarşı” diye değiştirilmek istenilmiş ama tutmamış. “Türk” yerine “Eski” kelimesi niçin konulmak istenilmiş olabilir, sormaya bile gerek yok. Türk'ten buralarda anlaşılan, Türkiye'de anlaşılandan çok farklı çünkü.

Üsküp Türk Çarşısı, Balkanlar'ın en büyük çarşısı. Üsküp Kalesi ve Mustafa Paşa Camii arasını

kaplamış. Bedesteni, kubbeli mekânları bulunan bir yer. Dört girişi bulunuyor. 1600 ortalarında 2010 dükkânı barındırmaktadır. Dört ana caddesinin birisi kuyumcu dükkânlarına ait ve 170 adet kuyumcu bulunuyor. Çantacı, saraç, kitapçı, turistik eşyacı, butikten simitçi esnafına varıncaya kadar zengin bir çarşı. On iki camisi varmış. Şimdilerde Murat Paşa ve Mustafa Paşa Camileri kalmış. Murat Paşa, şadırvanı, kadınlara ait kısmı, özellikle minberi alemindeki ay-yıldızı ile dikkat çekiyor. Namaz vakitleri dışında da ilgi merkezi durumunda.. Burada Cuma günleri Türkçe vaaz veriliyormuş. Mustafa Paşa Camii, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir kuruluşu (TİKA) tarafından iki yıl içinde bitirmek üzere restoreye alınmış. Hüdaverdi Camii, Balaban Camii, Alaca Camii, Köse Kadı Camii gibi daha birçok camii var. Köse Kadı, bende bambaşka duyguları çağırıyordu. Bizim vefat ettikten sonra bile kadri-kıymeti bilinmeyen bir yazarımız olan Bahaettin Özkıışı"yi hatırlattı. Avrupa"lara kadar gelip Türkiye aleyhine demeçler verse, diyelim ki "Bir milyon Ermeni katlettik, otuz bin Kürt öldürdük" dese idi şüphesiz şöhretinin zirvesinde olacaktı. Ölümünden bile kimsenin haberi olmadı. Bahaettin Özkıışı"yi, kitabı ile aynı olan cami adını görünce yâd etmemek mümkün değil. Onun *Köse Kadı* ve devamı mahiyetindeki *Uçtaki Adam* romanları serhat boylarının İ"lâyı Kelimetullah-Kızıl Elma havasını hissettiren nehir romanlardan. Üstelik bir çırpıda okunacak güzellikte. Çeviri mantığı ile yabancı bir ağzın iticiliği içinde yazılmamış. Onun için bir koşu, iç-dış itibarıyla fizikî de olsa camiye görüp, o serhat boyları esintisini teneffüs etmek istiyorsunuz.

Üsküp Alaca Camii"nin minaresindeki çok yıllık bitkiler hüznünüzü artırabilecek bir unsur olarak gözlerinize batıyor. Anayol kıyısında bir kalem gibi göğe süzülen tarihî minarenin taşları arasından, bakımsızlığı gözlerle batıracak irilikte hayat fışkırmış. Kilisenin ayrı bir örgütleniş şekli var. Makedonya"da Müslümanlar, Meşihat etrafında örgütlenmişler. Meşihat Merkezi, Müslümanların verdikleri ücretle (hane başına yıllık 15 Euro gibi), sadaka ve bağışlarla hayatını idame ettiren bir kuruluş. Reisul Ulema, Müftü, Murakıp Baş İmam vb. görevliler halinde örgütlenmiş. Fakat bünye bir bütün değil. Kavgalar olmuş. O kadar ki, silâh tehdidi ile kadro alanlar olmuş. Uzun süredir olmayan Üsküp Müftüsü yeni göreve başlamış. İslâm Birliği"nin başkanı yok. Türkiye"nin bir küçük işaretini emir telâkki ederek yapacak insanlar var. Ama Türkiye"den müdahale yok. Ayrıca Türkiye Diyanet Vakfı (TDV), katkılarda bulunmaya başlamış. Kosova"daki Türbedâra 150 dolar maaş, elektrik-su masraflarını karşılama gibi.. Türkiye"den üç imam, Konçe (180 haneli köy), Radoviç ve Ohri"de görevlendirilmiş. Ayrıca yirmi beş imam kadrosu da alınmış. TDV, 250 Euro olarak maaşını verecekti. İslâm Birliği de sigortasını karşılarsa bu 25 imam gelecekmiş.. Türkiye, buraları çok geç fark edebilmiş gözüküyor. Bunlar toplama bakılırsa, 763 din görevlisi içinde küçük katkılar.. Ama küçük de olsa Türkiye"den desteğin manevî değeri büyük. Zira Torbeşler, Arnavutlar ve diğer Müslümanlar; Türkiye"ye ayrı bir gönül bağı ile kendilerini yakın

hissediyorlar. Türkiye'nin kendilerini "Evladı Fatihan" olarak görmek zorunda olduğunu düşünüyorlar. Yalnız Balkan Müslümanlarının, anavatanla irtibatlarını koparmak için olsa gerek Tito devrinde, din adamı yetişecekler Türkiye'ye özellikle gönderilmemiş. Başta Arabistan olmak üzere Arap ülkeleri tercih edilmiş. Orta Doğu ülkelerinden yetişip gelmiş yedi yüz din görevlisi var. Sosyalist Tito yönetimi, eserleri, halkı ile canlı bulunan Osmanlı ruhunu, İngiliz fitnesi, Vehhabî anlayışı ile çatışır hale getirmek için olsa gerek Arap ülkelerini tercih etmiş. Çarşıda tanıştığımız Üsküplü genç gibi, Türkiye'de eğitim alanlar yeni yeni ve çok az. Bu durum, aynı dinden insanların ruh kopukluğu halinde ve irtibatsız duruşlarını, Kosova-Priştina'da da hissettiriyor.

On yıl önceye kadar canlı olan çarşıda bedesten de dâhil 712 dükkân kalmış. Bu gerilemeyi 2001 gerginliği gibi, Üsküp'e gelen turist kabilelerini bilinçli bir şekilde Türk Çarşısına ve Kaleye getirmeme anlayışı da etkili olmuş. Dışarıdan gelenler için şaşırtıcı bir kültürel-ekonomik olgu olan çarşı dikkatlerden kaçırılmak istenilmiş. Makedon turizm organizatörleri, Üsküp'ün tarihî kısmını gezdirmemek için çok basit gerekçeler de üretebilmişler. "Tabanca patlar" korkutması bunlardan. Bir yıl öncesine kadar, "getto" gibi metruk, bakımsız bırakılmış. Devleti elinde bulunduranların ayrımcı yaklaşımı Müslüman tarafın ilk bakışta gözlemlenebilecek, yoksul, bakımsız havasını size hissettiriyor. Buralar Türkiye'den sivil toplum kuruluşlarının ilgi ve desteğini bekler vaziyette.

Çarşı gerçekten sürprizlerle dolu. İçine daldığımız zaman minik hasır tabureler üzerinde çokça insanın oturup, sohbet edebileceği bir ocak görüyorsunuz. Adı, Ensar Kültür Yardımlaşma Derneği. Üsküplü, güzel arı-duru Türkçe ile konuşan bir başkanı var: Süleyman Baki. Sebebi biraz konuşunca anlıyorsunuz. Süleyman Baki, Bursa İ.H.L.de ve yine Bursa'da Uludağ İlahiyat Fakültesi'nde okuyup mezun olmuş. Memleketine dönerek bir kültür-yardımlaşma derneği kurup ata ocağını tüttürmeye koyulmuş.

Tarihî Üsküp Türk Çarşısı, Kale, Mustafa Paşa Camii gibi bir ara yıkılmak istenilmiş. Yıkılmak isteyenlerin niyetleri, modern çarşı kurmaktır. Öyle belirtirler. Fakat o tahripçi zihniyetin yüzünü kızartacak bir alışveriş merkezi 2005'te açılmış. 25 bin metrekarelik kapalı alanlı, 20 bin çeşit malın satışa sunulduğu, bin kişinin istihdam edildiği, 91 mağaza ile birlikte 5 sinema salonu, 350 araçlık otopark, çok sayıda cafe, restoranın yer aldığı alışveriş merkezi Koç Topluluğu tarafından yeni Üsküp tarafına açılmış. Bu, Balkanlar, Rusya ve Türkistan'da benzerleri bulunan 54. Ramstore'dur. Makedonya'nın dünya standartlarında ilk alışveriş, ticaret ve kültür merkezi olan Ramstore, Türkiye'den götürülen çeşitli ürünlerin satışa sunulduğu bir merkez. Kısa sürede de olsa gezebildiğimiz alışveriş merkezi, müşteri yoğunluğuna sahip. Demek ki, tarihî çarşayı yıkmadan yenisi yapılıp-işletilebiliyor. Yirmi milyon dolara mal edilen mağazanın, Türkiye'den birileri tarafından yapılıp-işletilmesi orada önemli.

ÜSKÜP’TE TÜRKÇE BASIN

Üsküp’te basın deyince herhalde akla ilk gelen *Birlik* olacaktır. 64 yıllık ve Türkçe çıkan bir gazetedir. Devletin azınlıklar için çıkarttığı resmî yayınlardandır. Baskı sayısı bin civarındadır. Kırk kişinin çalıştığı gazetenin, özelleştirme görüntüsü altında isim hakkı 2500 Euro’ya satılır. Alan Aydoğan Ademoski adında birisidir. Aldıktan iki ay sonra “gücüm yetmiyor, çıkartamıyorum” diyerek, çalışanlarına gazeteyi ihale etmek ister. Çalışanlar çıkartamayınca, “haklı olarak” gazete kapanır. Fakat gazeteyi satın alan, garip bir zannın da altında kalır. Aslında ekonomik yönden güçsüz değildir. “Kendisine emanet edilen gazeteyi, Türk tarihini kapattığı için” oteli, önemli bayilikleri olmuştur. Üsküp merkezinde Taş Köprü yanında Koç Holding’in bayiidir. Çok zengin bir insanın, emanet aldığı gazeteyi yaşatamaması, cepheyi terk gibi algılanmaktadır. Ama bir başka görüşe göre, gazeteyi satın alan, Türk Büyükelçiliğinin desteğini umarak bu işe girişmiştir. Ama elçilik destek vermemiştir. Bir diğer yönüyle değerlendirilirse Türk nüfusta, her yerde olduğu gibi okuma, bayiden gazete alma alışkanlığı yoktur. Üstelik gazete, Türkçe çıkmış olsa bile resmî bir tavrın ürünü olduğu için temsil gücü zayıftır. Türk halkının itibarına sahip olamamıştır. Haberleri eski, yazarları arasında uyumsuzluk hatta birbirine saldırı vardır. Yani gazete, “ruhunu kaybettiği için” yaşamamıştır. Neticede hangi iddia doğru olursa olsun yarım asrı aşkın bir süre Üsküp’te Türkçe çıkan bir gazetenin, hem de demokratik bir döneme girildiğinde kapatılmış olması moral yönden yıkıcı etkiler getirmiş. Sebebin, Makedon, Sırp kumpası, Masonik bir zihniyetin Türk kültürel varlığına kastı ya da özelleşme sürecindeki ekonomik zaruretten olması sonucu değiştirmiyor. Tabloid boy, dört-sekiz sayfalık küçük bir gazetenin Anadolu’da bazen, tek bir fedakâr insan tarafından çıkarıldığını bilenler neredeyse bir asra merdiven dayayan gazetenin kapatılmasına hayıflanacaklardır. *Birlik*, bir yönü ile Rodos’taki Türklerin *Selâm*’ına benzemiş. Cumhuriyet devrinde özverilice çıkan *Selâm*, alanı, abone olanı fazla olmayınca sessizce kapanıp gitmişti. *Selâm* alınmasa da verilir durulur mu? Yayın organını yaşatma düşüncesini, İsrail gazetelerini ya da İbranice gazeteleri okumadığı halde desteklemek için alıp duran Yahudi esnafın şuuru herhalde daha iyi gelişmiş olmalı. Şimdilerde TİKA’nın 70 bin Euro ayırarak *Birlik* gazetesini çıkaracağı belirtiliyor. Umarız, bu defa uzun soluklu olur.

Yalnız Üsküp’te *Birlik*, bir katakulleye getirilerek susturulmuş olsa da Türkçe başka gazete çıkıyor: *Zaman*. Türkçe *Zaman*’ın günlük baskı sayısı 2300’e ulaşmış. Sebep çok açık. *Zaman*’ı çıkaranlar, başkalarından destek gelmesini beklemek yerine kendileri gelişmenin yolunu açmışlar. Kapı kapı dolaşarak dağıtımı gerçekleştirmişler. Bayiden insanların gelip almasını beklememişler. Bu işi yapacak bir gönüllü zümre oluşturmuşlar. Esnaf, sanatkâr, işçi vb. yerli insanların sahiplenmesi olmaz görünen bir işin gerçekleşmesi için omuz vermişler. Hatta *Zaman*’ı Arnavutça dergi halinde çıkarmaya da başlamışlar. Demek ki özverili bir gayret

ortaya konursa, kırk kişiyle kapanma gibi bir ucube durum yaşanmayabilecek. Zaman'ın genç bir temsilcisi var: Denizlili Enver Çelik. Temsilcilik 1994'te açılmış. Önce aylık gazete çıkarmışlar. Dört ay böyle devam ettikten sonra on beş günde bir 1998'den itibaren de haftalık gazete çıkarıyorlar. Çok dilli bir yerde Türkçe, Arnavutça gazeteleri, 2001'den itibaren aylık Arnavutça dergi takip ediyor. Zaman dergisi bin adet basılıyor. Resmî kurumlar, kütüphaneler başta olmak üzere dağılıyor. Doğrudan Arnavutlara hitabeden Arnavutça gazete ise bin beş yüz adet basılıyor. Yerli gazetelerin toplamının 15-20 bin civarında sattığı bir yerde ulaşılan miktar olumlu gözüküyor. İstanbul Türkçesi ve yazı dili ile yayınlanan gazete, Türklerin bulunduğu her yere ulaşma gayreti içinde. Türklerin sesi, isteklerinin temsilcisi olma niyetinde. Yalnız sadece basın işi ile değil, sosyal faaliyetleri de organize ediyorlar. Sünnet şölenleri, paneller, kurban kampanyaları bunlardan. Geçtiğimiz Kurban Bayramında beş bin aileye Zaman gazetesi poşetleri içinde Kurban eti dağıtılmış. Maddî durumu iyi de olsa Kurban kesme niyeti zayıflamış olan bazıları bu vesilesiyle Kurban kesmeleri gerektiğini hatırlamışlar. Gazeteyi arayıp, "Kurbanım var, alın" diyenler olmuş. Makedon eşle evlenenlerden dinî-millî kimliğini unutmaya başlayan bazıları, Kurban istenilince "bana Müslümanlığımı hatırlattınız" demişler.

Denizlili Enver Çelik'in çocukları ile ilgili de anlatacakları var. İlk geldikleri sıra daha bakımlı olan Makedonlar tarafında ev tutarak otururlar. Dört yaşında ama sosyal bir çocuğu vardır. Zaman zaman evden çıkıp yaşıtı olan sokaktaki çocuklarla oynamak istemektedir. Bir gün çocuğu sokağa çıkarır ama kendisi evden ne yapacağını gözetler. Çocuk, o ayırım bilmeyen safiyeti ile oynayan bir gruba yaklaşır. Makedon çocuklarıdır. Müslüman olduğunu bildikleri yabancı küçüğü görünce, oyunu bırakarak önce bir araya toplanırlar ardından da yeni geleni yalnız bırakarak oradan kaçarlar. Çocuk şaşırılmış ve bir anlam verememiştir. Oradan ayrılarak oynayan bir başka gruba yaklaşır. Onlar da aynı davranışı gösterirler. Önce oyunu bırakıp toplanır, sonra da kaçırlar. Makedonlar, çocuklarını Müslüman Arnavut çocukları için tembihlemişlerdir. Denizlili küçük, bunun üzerine kendi başına yerde biraz oynar. Eve geldiğinde ise babasına; "Sokakta benimle oynamıyorlar. Yorgun geldiğin için sen de benimle oynamıyorsun. Ben kiminle oynayacağım?" diye soruyor. Bunun üzerine aile, çöpü-kiri ile bakımsız duran Müslüman Üsküp'ü tercih edip taşıyorlar. Artık çocuk, hiç olmazsa ezan sesi duyacak, sokağa çıktığı zaman "öteki" diye dışlanmayacaktır.

Üsküp'te, özellikle tarihî Üsküp'te yabancılik duygusu içinize doğmuyor. Ana yol kıyısında bir lokantanın levhasını okuyorsunuz: "Taze Burek" yazılı. Bir akşam hakikaten taze olan böreklerinden tatmak nasip oldu. 24 saat açık bir küçük iş yeri. Müslüman Arnavut bir esnaf işletiyor. Sokakta yürürken kırmızılı tişörtünün göğsünde ay-yıldız bulunan bir gençle tanıştık. Üsküplü ve taksicilik yaparak geçimini sağlıyor. Adı Nedim. Atalarının aslen Konyalı olduğunu söyleyen Nedim, ihtiyaç duyabilirsiniz diye cep telefonunu verdi. Sıcakkanlı ve Türkçeyi

güzel konuşuyordu.

Mihmandarımız tanıştırmak üzere bir akşam, Arnavut Müslümanların yaşadığı bir mahalleye götürdü: Gazi Mahallesi. 2001 krizinde bu mahalleye Makedon polisi girememiş. Barikatlar kurularak halk kendini, haklarını savunma yoluna gitmiş. Yeni inşa edilen eve tırmanırken, alaca karanlıkta tarihî minare dikkatimi çekti. Ev sahibi de oğlu da Türkçeyi iyi konuşan, davranışları candan insanlar. Caminin adı, "Tütünsüz Camii" imiş. Niçin bu adın verildiğini yaşlı esnaf şöyle anlattı. İki kardeşten birisi sigara içiyor diğeri içmiyormuş. İçmeyen, günlük tütün içiyor gibi ücretini biriktirmiş. Zamanla o paralarla bir cami yaptırmış. Bunun üzerine caminin adı Tütünsüz Camii kalmış. İstanbul'daki "Yedim Say"a ne kadar benziyor Tütünsüz"ün hikâyesi.. Hani Osmanlı devrinde, hayırsever biri, çok yiyeceğine ihtiyaç fazlasını "yerdim say" deyip biriktirip, onunla cami yaptırmıştır.. Aynı dönemlerin eserleri bunlar.. Tasarrufa, kendi zevk ve ihtiyaçlarından tasarruf edip, başkaları için harcamaya yönlendiren somutlaştırılmış örnekler..

Vardar'ın Makedon yakasından yani yeni, Hıristiyan Üsküp'ten fazla söz edilmedi. Düzgün bakımlı, ağaçlandırılmış caddeleri, yeni binaları, tesisleri ile gelişen, zengin olan bu taraf. Resmî kurumlar da o tarafa kondurulmuş. Kaldığımız otel de yeni ve Hıristiyan tarafta idi. Otelin de üzerine kondurulduğu caddenin de adı Karpoş. Osmanlıya karşı yararlıklar gösteren bir Makedon'dan dolayı bu ad verilmiş. Bende daha çok "karpuz" çağrısını yaptı. Çünkü arazi yapısı geçmiş itibariyle verimli, kavun-karpuz ekime elverişli olduğunu düşündürüyor. Sorduğum Arnavutlar bilmiyor. Ama mihmandarımız verdiği bilgiye göre Makedon kahramanın adı yaşatılmaya çalışılmış.

Başkent Hıristiyan tarafının bakımlı olmasının sebebi deprem olarak açıklanıyor. 1963 depreminde tarihî Üsküp tahrip olunca şehir bu tarafa âdeta yeniden kurulmuş. Ama kendi kimliği ile. Gelen yardımlar, yatırımlar bu tarafa yönlendirilmiş. Hatta şehir içinde bir duvar saati, 28 Ağustos 1963 sabahının 05.15"inde durdurulmuş. Deprem anısına saat göstergeleri 05.15"i bekliyor.

Yeni Üsküp'ün parklarla güzelleştirilmesi zenginliği olmuş. Vardar kıyısından büyük bir araziyi de kaplayan park, Hakkı Bey'in benzetmesiyle Konya'daki bütün park ve bahçelerin toplamından fazla. Bir kısmının içinden geçtiğimiz parka, halk ilgisi var. "Hep cami türbe geziyoruz. Bir de halka inelim" diyen arkadaşlar vardı. Halkın bir kısmını orada görebiliyorsunuz. Ohri'de göle nazır, dudak dudağa gençler gibi, Üsküp parkında üst üste oturmuş gençler görebiliyorsunuz. Genç kız kıyafetleri bizden çok farklı değil. Sadece vücut ortasındaki açıklığın şerit halinde kalınlığı biraz daha fazla. İyi kapanmış bir adam gördüm. O da Matka'daki güzelim mesire yerinde dolaşan siyahlara bürünmüş bir papazdı. İçinde rafting de yapılabilen derenin yukarısı, baraj olarak çevrilmiş, elektrik santrali kondurulmuş. Baraj suyunun ışıltılı, park yerinin en güzel tarafına da Gotik tip bir kilise konduvermişler.

Önünüz baraj gölcüğü, gerinize dönünce kilise ile karşılaşıyorsunuz. Simsiyah elbisesi ile o sıcakta papazı etrafta dolaşiyor. Makedonlar, dinlerini hatırlatıcı unsuru her tarafta ihmal etmemişler.

ÜSKÜP'TE SONA DOĞRU

Falih Rıf kı Atay 1932'de resmî matbaada (Hâkimiyeti Milliye) basılan bir eserinde Makedonya'yı kaybedilmiş görür. Eserinin adı: *"Faşist Roma, Kemalist Tiran, Kaybedilmiş Makidonya"*dır. Birçok yazar-çizerimizin kıblesinin Paris, Londra olduğu dönemlerde, onu çeken cazibe merkezi Roma'dır. Faşizm döneminde Roma'nın gelişmesini öve öve bitiremez. 1922'de geldiği şehrin durumu ile on yıl sonraki durumunu şehircilikten, tarım ve sanayileşmeye varıncaya kadar kıyaslar durur. Dönem itibariyle korporatif anlayışı aldığımız, tek parti zihniyetinde yakın durmaya gayret ettiğimiz bir ülkedir Mussolini İtalyası. Atay, bu düşüncelerini gizlemez zaten. Ama aynı yazarımız, farklı telaffuz ettiği Makedonya'yı kaybedilmiş görür. Aslında bu bakışın gerisinde kaybetme teessüründen çok, ihmal etme vardır. Batıya muhtaç olduğunu düşünen ve Batı özentisi gözlerini bürüyen bir aydın ve yönetim tipinin; kendine bakan, kendisine özenenleri görmemesi gibi bir şey. Başkalarının büyüüne kapılanların kendi gücünü, güç kaynaklarını gözden kaçırmaları gibi..

Üsküp, kültürün gücünün ölçülebileceği, sosyal laboratuarlardan. Felâketler peş peşe yağmış olsa bile, kültür ve medeniyet değerleri orada, "dokuz canlı olduğunu" gösteriyor. Kültürün toplumlar için ne kadar hayatî olduğuna inanmayan ya da kendi milletinin değerlerine düşmanlık besleyenler için bir ibret diyarı Üsküp. Türkiye aleyhine yasalar çıkaran ülkelerin, lehte bir atmosfer oluşturabilmek için lobiler eliyle çuvala sermayelerin harcandığı devletlerin bulunduğu dünyada, tam bir ibret diyarı. Sadece tarihî hatıraların insanlar zihninde oluşturduğu sevgi, saygı damlaları bile maddî güçle ölçülemeyecek büyüklükte.

Hani bir Üsküp türküsünde; "Durmaz akar gözüm yaşı/ Sevdadır her işin başı." Denir ya. Üsküp, kültürün gücünü, tarihinin büyüklüğünü gönül gözüyle görmek isteyen sevdalılara bir şeyler söyleyebilir. Sevdalısını silkeleyen bir gözleri ahu hasretiyle hem de: "Yâr sabah olsun ben bu yerden gideyim/ Garip bülbül gibi feryat efendim edeyim/.. Yâr sen gidersen ya ben kime kalayım/ Uyan ey gözleri mestan efendim sen uyan". Üsküp, türkülerinde sevdasını hep dillendirmiş: "Yıldız Dağı işte de geldim yanına/ Bir teselli versene garip canıma/ Salıver gideyim nazlı yârime". "Nazlı yâr" nerde? O maşukunun, özleminden haberdar mı? Vardar kadar coşkun akan gözyaşlarından hiç ıslanmış, "Şar Dağı" üstüne çöken dumanın buğusuna bağrını vermiş midir? Üsküp de Balkanlar da bir zamanlar tutuştuğu sevdanın küllenen hasreti altında bekler gibi. Yeni sevdalar, "küllenen Mağribi" açmak zorunda. Kaldı ki o, türkülerıyla yürek yangısını hissettirmiş hep. "Durmaz akar gözüm yaşı/ Sevdadır her işin başı" ne demek? Şehit devlet başkanı Murat Hüdavendigâr'ın, kendini kurban verip ordusunu, devletini galip görme sevdasını bugünlerde anlayan var mıdır acep? Aynı büyük dedesi Osman

Gazi gibi, onun Bursa önlerinde söylediklerini bir asır sonra Kosova Ovası'nda tekrar eden yürek kimlerde büyüdü? Şimdilerde Üsküp'ün, Kosova'nın değil sadece, dünyanın beklediği serinlik o yüreklerin alevinden türeyecek. Dünyayı yakarak kendilerini serinletenler; hep öldürmeyi, soymayı becerdi. Gazilerin yürekleri ise, insanlara Hakk'ı, adaleti, huzuru götürme yolunda engelleri temizlemek için yandı. Yakmaları bile yeşertmek içindi. Onun için gezi güzergâhı, Üsküp ötelere de uzamalı.

KALKANDELEN

Makedonya, İslâm Medeniyeti ile bütünleşen Türk kültürünün yaşama azmini göstermesi bakımından önemli bir ülke. Türk kültürü, cami ile bütünleşerek korunmuş orada. Denebilir ki onun varlığını hilâl ve yıldız simgeliyor. Hilâl ve yıldızın çekildiği yerlerden Türk kültürü de İslâm Medeniyeti de çekilmiş. Giden ya da izleri silinenlerin yerini ise "haç" işgal etmiş. Bu durumu, şehirleri gezerken gözlemek mümkün.

Üsküp'ten sonra gezdiğimiz Makedonya'nın ikinci büyük şehri Kalkandelen. Çoğunlukla Vardar vadisini takip eden kuzey-batı yönünde giderek ulaşıyorsunuz oraya. Şar Dağı eteklerindeki, Bursa'nın öteki kardeşi Kalkandelen. Fakat o Osmanlı kurgusu şehrin öz Türkçe adı yerine Makedonya, Tetovo'yu kullanıyor. Adı da bir rivayete göre kalkan gibi sıralanan bu dağların Timurtaş Paşa ve askerleri tarafından delinip geçilmesinden kalmış. Başka bir anlatıma göre ise, bu dağların ağaçlarından yapılan oklar kalkanları deldiği için öyle denilmiş. 16. yüzyıl başlarında köy olan Kalkandelen'in günümüzde nüfusu, 180 bin 645. Dağ eteklerinde ve kış sporlarının ünlü olması, yükseklik yönüyle yanıltıcı olmasının denizden sadece 468 metre yüksek. Çukurda gözüken Konya bile onun iki katından daha fazla yüksekte. Şirin şehir, Köpük (Pena) Nehri kenarında. Mihmandarımızın verdiği bilgiye göre nüfusun yüzde 90'ı Arnavut Müslüman, yüzde beşi Türk, geri kalan yüzde beş de Makedon. Bu nüfus oranına uygun olmasa da şehrin en zenginleri Makedonlar. Yalnız Müslümanlar da ticaretle uğraştıkları için varlıklılar. Kışın kayak merkezi olarak değerlendirilen şehrin önemli özelliklerinden birisi, Osmanlı dönemi eserlerinin çokluğu, diğeri ise üniversiteleri. İki üniversitesi bulunuyor. Bunlardan biri Kalkandelen Devlet Üniversitesi (State University of Tetovo), diğeri Güney Doğu Avrupa Üniversitesi (Sout East European University).

Kalkandelen gezi programında görmemiz gereken iki yer vardı. Birincisi, yörenin manevî merkezi olarak algılanan Alaca Camii, diğeri "Arabati Baba Tekkesi". Halk arasında "Paşa Camii" olarak adlandırılan camii, Köpüklü Nehri kıyısında. Arada cami duvarı ve park bulunuyor. Arnavut Müslümanlar aynı ibadethaneye "Şarana Camii" diyorlarmış. Cami gerçekten "alaca" denecek kadar renkli. Bu şeklini, iki yıl önce depremde yıkıldıktan sonra 1835'teki yeniden inşaatı sırasında almış. Kalkandelen Muhafızı Recep Paşa'nın oğlu Abdurrahman Paşa, tarafından inşa ettirilerek genişletilmiş. Paşalar, aynı zamanda şehir

kalesini, ileride üzerinde durmak istediğimiz Harabati Baba Tekkesini de ihya etmişler. Caminin adını aldığı süslemeleri, bir hayli abartılı. 1835'ten bu yana aynı kalan doğal boyalar sürülmüş. Bunun için elli üç bin yumurta kullanılmış. Caminin iç kısmında ve dışında Osmanlı son dönemleri barok etkili resim dekorasyonu hâkim. Resimler içinde geometrik ve bitki motifleri, bina çizimleri çokça yapılmış. Şehir ev mimarisinde kullanılan üslubun camiye tatbiki, orayı evi-yurdu görmenin de bir sonucu olmalı.

Alaca Camii, aslında 1495 yılında inşa edilmiş. İlk banileri, cami avlusunda sekiz köşeli türbede yatan Hurşide ve Measure adında iki kız kardeş. Cami bahçesinde bazı mezarlar, halkın su ve abdest alma yeri olarak kullanılan şadırvanı da bulunuyor. Etrafını çeviren taş duvarları ile caminin çatısını örten kiremitler eski ve aynı tip. Tipik Osmanlı üslubunda yapılan bahçe duvarları, 1991 yılında İslâm Birliği'nin girişimiyle aslına uygun olarak onarılmış. Camiye, ulemâdan da gelenler olmuş. 1911 yılında Sultan Reşad'ın Balkan gezisi vesilesi ile uğrayan Bediüzzaman da onlardan biri.

Alaca Camii, nice umur görmüş bir mekân. Bunların içinde harpler, yıkımlar, darbeler, sosyal patlamalar da var. İşte en sonuncusu, 2001 krizi olmuş. Pencerelerinde, hâlâ beş yıl öncesinin Makedon kurşun izleri olan kırıkları duruyor. Halk camiye sahip çıkmış. Bir ara cami avlusuna, o dinî havayı değiştirme niyetiyle olmalı bir şair büstü konulmak istenilmiş. Cami cemaati tepkiyle direndiği için büst konulamamış. Aynı Üsküp'te olduğu gibi Makedonlar, Kalkandelen'in eteğinde bulunduğu dağın bağrına da haç dikmek istemişler. Yalnız 2001'deki bu çaba, yüzde doksan beşi Müslüman olan şehirde gerçekleştirilememiş.

Camide kurşun izleri sebepsiz değil. İstanbul'da Eyüp Sultan'a gösterilen teveccühün bir benzeri burada Alaca Camii'ne gösteriliyormuş. Teravih Namazı, daha bir özenle ve iki rekât kılınıyor imiş. Vakit namazlarında dolu dolu olan camii, ara zamanlarda da ziyaretçi akınına uğruyor. Caminin bir de medresesi var. Medrese, son cemaat yerinden dar bir ahşap merdivenle çıkılan üst kattaki arka bölme. Daha doğrusu üst katın son cemaat yeri gibi. Bir perde ile bölünen kısımda (Medrese) kırk yıldır Yatsı Namazı ile Sabah Namazı arasını geçirdiği ifade edilen Molla Mahmut, Kur'an öğretiyor, hafız yetiştiriyor. Bizim ziyaret ettiğimiz vakitte de o pir-i fani, önünde başları takkeli küçük öğrencileri ile tedrise devam ediyordu.

Cami, Köpüklü Nehri kıyısında ya, "halka inmeyi" seven arkadaşlarımızdan bir-kaçı o kısa aralıkta nehir kıyısındaki kahveyi keşfedivermişler. Buraya kadar gelinir de bir bardak çay içilmez mi? İşadamı dost, garsonu çağırıp eli ile de işaret ederek siparişini vermiş. Sipariş şöyle: "Üç adet tea!" Buralarda İngilizce ancak anlaşabiliriz diye düşününce, yarısı İngilizce yarısı Türkçe bir sipariş. Garsonun cevabı çok daha ilginç: "Çaylar demli mi, açık mı olsun abi!" Daha sonra arabada ve Konya'ya döndükten sonra bahçelerinde Selim Bey bunu zevkle anlatmıştı. Türkiye'ye ayrı bir muhabbetin varlığını anlamamak için gözleri kapalı olmak

gerek. Bunun kaynağında asırlar önce Türkiye"den giden insanların etkileri de var. İki yüz yıl önce atalarının Konya"dan geldiğini ailesinden öğrenen insanlar, aynı şehirden ziyaretçilere karşı hangi hisleri duyar? Türkiye, Konya deyince gözleri ışıldayan insanlar görüyorsunuz Kalkandelen"de.. Türkiye"deki içe dönük, hatta karamsarlık denebilecek kadar kendi kendine kavgalı bir kafa yapısından etkilenmiş insanlar, ülke dışına çıktıkları zaman atalarının etkilerini, köklerinin hayat dolu güçlerini keşfediyorlar. Onca kayıp ardından bu da anlamlı sayılır..

Alaca Camii"nden sonra yolumuz, alında "Makedonya Bektaşiler Kurumu-Oturum Yeri Arabati Baba Tekkesi" yazan Bektaşi Tekkesi"ne yöneliyor. Levha, Rumeli şivesini yansıtıyor. Kelimelerdeki "h" harfi nedense düşüveriyor buralarda. Onun için "Harabâtî Baba", kestirmeden "Arabati Baba" oluvermiş. Karşısında büyükçe bir Müslüman Mezarlığı bulunan tekke, tek başına bir geniş kale gibi. Ana giriş kapısının üstünde Arnavut ve Bektaşi bayrakları asılı. Tekke içinde yakın vefat eden şeyhin mezarı ve kurucu şeyhin türbesi başında da aynı bayraklar asılı. Burası sanki Makedonya"dan bağımsız bir görüntü veriyor. Çünkü 2001 bunalımında tekkeyi UÇK koruma altına almış. Arnavutlar, Müslüman. Yakında vefat eden şeyhin yerine yenisi de Arnavutluk"tan gelmiş. Her fırsatta "haç"ı öne çıkararak küçük Makedonya"ya karşı, korunma içgüdüsüyle de olsa insanlar, liman olarak Arnavutluğu görmüşler.

Asırlık ağaçların gölgesinde, beş yüz yıl öncesinden itibaren gelen eserleri barındıran geniş tekke bahçesi, Tito döneminde içki içilip-kumar oynanan bir turistik tesis gibi kullanılmış. Yugoslavya"nın dağılmasından sonra bir bölümü, yeniden aslına döndürülerek Bektaşi Tekkesi olarak değerlendiriliyor. Sahibinin kim olduğu daha netleştirilememiş. Yalnız cami, türbe tarafında Bektaşilerin varlığı belli. Sohbet sahanlığı-kamelya gibi ahşap malzemedен inşa edilen mekân, Türk Dışişleri tarafından onarılıp kapısı önüne bir pirinç levha asılmış. Fakat nedense o kitabe levhası günümüze gelmemiş. Kamelyanın ahşap tavanları ve tavan göbekleri Muğla evlerini zihninizde canlandırıyor. Tekke içinde cami, türbe, çeşmeler, köşkler var. Bunlardan tekkenin kalbi durumunda olanı türbesi.. Parmaklıklar içine alınmış bir sanduka, sandukanın baş tarafında Osmanlıca yazılı bir mezar taşı ile sanduka gerisindeki duvarda yazılar ve resimler bulunuyor. Altı satırlık mezar taşında şunlar var: "El-merhûm el-mağfûr es-saîd eş-şehîd Harabâtî Baba ruhu için el-Fatiha. Sene 1194" Tekkenin kurucusu için kullanılan terimler hayatı ile ilgili bilgileri de veriyor. Ayrıca duvardaki beyitlerden birisi de şöyle: "Düştü Hüseyin ateşten bir sahra-yı Kerbelâ"ya/ Cebr bil git haber vir Sultan-ı Enbiya"ya". Beyit bir yürek yangısını alevlendirir gibi. „Peygamberlerin sultanı olan Hz. Muhammed"e, torununun susuz, yanan bir çölde kavrulduğunu haber ver. Hem de haber verme konusunda serbest değilsin, mecbursun onu iletmeye." Bir kötülüğü, yüce makama, sıradan bir şikâyet değildir buradaki ifade. Daha derununda, dışlama, hatta tahkir vardır.

Ama o kötülüğü tahkir ederken bile “edebe” dikkati, terbiyesinin gereği addetmiştir. Günümüzün küfür edebiyatındaki bayağılığı gördükten sonra, Osmanlının temsil ettiği medeniyete hürmetle şapka çıkarmamak mümkün müdür? Aslı bir siyasî kavga, hatta siyasî kavganın düşünce ve inanç ayırımına dönüşmesi bile olsa ifadedeki incelik düşündürüyor.

GOSTİVAR’A DOĞRU

Üsküp, Kalkandelen”den (Tetovo) sonra Vardar boylarındaki üçüncü şehre doğru yol alıyoruz. Yol boyunca yeşil alanların ortasında beliren yerleşim yerlerinin ilk dikkati çeken özelliği, minareleri. Minareler, ince kalem gibi. Sanırsınız ki, Balkanlar”da göğe uzatılan şahadet parmakları onlar. Benimsedikleri değerlerin şahidi olarak narince dikilmişler. Hıristiyanların, buldukları dağ ve tepeye haç dikme gayretindeki suniliğe karşı minare, daha işlevsel bir kimlik bildirimi. Hatta buna, Osmanlı geleneğinin günümüzde devam eden yüzü denebilir. Kültür elbette bir gelenek, kendine has üslup da oluşturuyor. Diyelim ki, Saraybosna”da Suudiler tarafından yeni inşa edilen Kral Fahd Camii”nin köşeli duruşu, minarelerinin birinci şerefeye kadarki kalınlığı ile Osmanlı minarelerindeki zarafet aynı değil. Gostivar da cami ve özellikle minareleri ile dikkat çekiyor. Şehir adının kelime anlamı, “misafirler var” demekmiş. Ya da “misafirli yer, misafirperver diyar, misafirler kalesi” anlamlarına da geliyor imiş.

Gostivar”ın nüfusu 80 bine yakındır. Bu nüfusun da yüzde sekseni Müslüman, yüzde on beşi Makedon Hıristiyan, yüzde beşi Çingene vb.den oluşmaktadır. Burada Balkanlar”ın en büyük camisi de bulunmaktadır. Hâkim kültürün sahibi olarak Müslümanlar, farklı kültürlerin birlikte yaşayabildiği örnek bir barış ortamı da sağlamış. Herhalde bunda tatlıcılığın da rolü olmalı. Türkçede, “tatlı yiyelim tatlı konuşalım” denilir. Gostivar, tatlıcılığı, pastacılığı gelişmiş bir şehir. Eski Yugoslavya ülkelerine tatlıcı, hâlâ bu şehirden gitmekte imiş.

Gostivar, Makedonya”da Türkçenin en çok konuşulduğu, Türk nüfusun en çok olduğu şehir. Bu yüzden geç de olsa 2005”te Gostivar Belediye Meclisi, Makedon ve Arnavut dili yanında Türkçeyi de resmî dil olarak ilân etmiş bulunuyor. Zaten nüfusun yüzde yirmisini aşan halkın dili, yasal olarak resmî dil olmak zorundadır. “Ohri Antlaşmasına göre belediye halkının %20”sini oluşturan etnik toplulukların dili resmi olarak kullanılabilir.” Bu doğrultuda, Vrapçište ve Banitsa”da Türkçe resmî dil olarak daha önceden beri kullanılmaktadır. Ancak Makedonlar, belediye sınırlarını değiştirerek bu şehirlerde Türkçeyi yüzde yirminin altına düşürmeye çabalamaktadırlar. Diyelim ki, Vrapçište Belediyesi”ne Negotino Belediyesi eklendiği zaman Türklerin toplam nüfusu yüzde 36 iken, yüzde 12,34”e inecek böylece resmî dil kullanımı da kaldırılmış olacaktır. Fakat mevcut uygulama devam ettiği takdirde Türkçe, sayısının yüzde 20”yi aştığı Plasnitsa, Merkez Jupa, Mavrova ve Vraneštitsa”da da resmî olarak kullanılacaktır. Demokrasi adı altında kültürün ayak oyunlarına kurban edilmesi, güven ortamını ortadan kaldırarak sosyal barışı dinamitleyebilir. Umulur ki, Yunanistan”ın onlarca

yıldır denediklerini, Makedonya geçmiş bir tecrübe olarak kabullenip denemeye kalkmaz.. Bizim geziden sonra buraya giden Türk Başbakanı, coşkun bir tezahüratla karşılandı. Basın, ellerinde ay-yıldızlı bayraklarla sokaklara dökülüp “gırtlaklarını yırtarcasına „Türkiye Türkiye“ diye tezahürat yapan her yaştan on binlerce insan”ın sevgi seli gibi aktığını yazdı. Gostivar insanı, aslında uzayan bir hasreti dışa vuruyordu. Gurbetçisi de çok olan Gostivar, asırların biriktirdiği duygularını öylece ifade etmiş olmalı.

OKULLAR.. OKULLAR

Gostivar”da ziyaret ettiğimiz yerlerden birisi de Gostivar Yahya Kemal Koleji. Üsküp merkezli üç kolejden ikincisi o. Bakımlı yeşil bir bahçeden girerken okul ile arkasındaki minarelerin duruşu, ilgi çekici bir manzara oluşturuyor. Okul 1999”da açılmış.

265 öğrencisi var Gostivar Yahya Kemal Koleji”nin. Bu öğrencilerin yüzde altmışı Arnavut, Torbeş”tir. Yıllık 60 öğrenci alınıyormuş. Yalnız altmış öğrenci, 150 müracaatın içindedir. Biz ziyaret ettiğimizde önümüzdeki yıl için müracaatlar çoktan alınmaya başlamıştı. Öğretmenlerinden yirmisi, yani çoğunluğu Türk. Okul, kısa zamanda kendini ispatlamış. Değişik laboratuvarları dâhil gerekli alt yapısını kurmuş. Bütün deneylerin yapılabiliyor. Her yıl ortalama yirmi-yirmi beş proje ile yarışmalara katılıyor. Eğitim aktivitesi, mezunlarını da dünyada şanslı hale getirmiş. Verilen bilgiye göre okul mezunları, yıllık 15-35 bin Euro”luk eğitim ücreti alan seçkin üniversitelerde burslu okuma hakkını kazanıyor. Okulun kendisi de ücretli. Dört yılda toplam 8-9 bin Euro veren bir aile bir yıllık bursla verdiklerin çok üstünde burs kazanmış oluyor. Eğitime yapılan yatırım bir başka tabii. Okul yöneticisi, mezun öğrencilerine burs veren üniversitenin, öğrenciden lise biyoloji defterinin fotokopisini istediğini anlattı. Böylece üniversite, öğrencinin dersi hangi düzeyde aldığını da öğrenmiş olacaktır.

Okullar, çok dilli, dinli, kültürlü bir sosyal ortamın kaynaştırıcı unsurlarından biri olma yolunda gözükyor. Gostivar Yahya Kemal Koleji, öğrencilerin etkin olduğu bir sosyal program uygulamış. Okulun farklı kökenden öğrencilerine kendilerini-kültürlerini tanıtma fırsatı vermiş. Bu doğrultuda okulda Arnavut, Makedon, Türk haftaları yapılmış. Her grup hafta boyunca kültürünü tanıtıcı etkinlikler gerçekleştirmiş. Öğrencilerin farklı kültürü tanıma adına ailelerin yanlarında kalmasına da fırsat verilmiş. Hatta bu doğrultuda Türkiye”ye gelen öğrenciler, İstanbul”da gönüllü ailelerin yanlarında bir süre kalmışlar. Şüphesiz yararlı olmuş. Bu doğrultuda, kavganın uç düzeyde devam ettiği, gerginliğin alttan alta arttığı Kosova”da bile okullar; kaynaşabilmenin, birlikte yaşamının örneklerini vermiş. Etnik ayrımcılığın kökleştiği Makedonya”da, Türk okulları bütün ırkları burnu kanamadan barındıran tek eğitim kurumu durumunda. Zira diğer eğitim kurumları sadece tek etnik kökenli grubun çocuklarına hitabediyor.

ÜSKÜP YAHYA KEMAL LİSESİ

Okulların bir de kısa tarihçesi var. Eğitim kurumu açmaya aslında Türkiye'den 1991'de gelinmiş. 2006'ya kadar sadece Makedonya'da üçü açılmış, dördüncüsünün de açılma çalışmaları var. Yahya Kemal'den önce yabancı eğitim kurumu olarak sadece, tek bir Amerikan Koleji vardır. Ardından 1996'da Üsküp Yahya Kemal Lisesi açılır. Açılış ancak Bakanlar Kurulu kararı ile. Hâlbuki Amerikan Koleji, böylesine bir izinle, yasal olarak açılmamıştır. Ama Türk okulunu açanlar, yasal olmasına dikkat ederler. Eğitim başlangıçta öğrencinin anadili ile; dört yıllık lisenin iki, üç ve dördüncü sınıflarında İngilizce ile verilir. Öğrenciler, sınavla ve seçme alınmaya dikkat edilir. İki dilli (Makedonca-İngilizce) diploma veren okul, madalya zenginidir. Uluslararası yarışmalara, olimpiyatlara katılır. On iki altın, sekiz gümüş, on iki bronz madalya alır. Başarı, öğrenci kaynağını zenginleştirmiştir. Parlamentoda milletvekili, hükümette bakan olan ileri gelenlerden de çocuklarını gönderenler bulunuyor.

Böylece belki de Tito devrinin küçük bir rövanşı alınıyor. Bilindiği üzere, Tito devrinde Müslümanlar, üniversitelerden, devlet kademelerinden dışlanmışlardır. Komünist yönetim bunu üniversiteler ve oralara yerleştirdiği öğretim görevlileri aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Bilimden çok komünist rejimin bağımlısı olan hocalar, Müslüman olduğunu keşfettikleri öğrencilerini elerler. Böylece, başarısız kalan öğrenciler de devlet kademelerinde görev alamazlar. Müslümanlar resmen dışlanınca ticarete yönelirler. Hiç olmazsa ticarete etkili olmaya gayret ederler. Eğitimin belediyelere aktarılmaya başlanması halk tabanının yükselişi açısından önemli bir adım sayılabilir.

Üsküp'te, resmî dil Makedonca ve Arnavutça. Yahya Kemal Lisesi'nde ilk yıl eğitim anadilde veriliyor. Yalnız haftada on altı saat İngilizce gösteriliyor. Buna karşılık her etnik grubun, haftada dört saat ders alarak kendi dilini öğrenme hakkı bulunuyor. Özel okul olarak toplam üç bin Euro yıllık ücret alınıyor (2500+490 masraf ile). Öğretmen maaşları 150-160 Euro. Okulun 27'si Türkiye'den, 23 Makedonya'dan olmak üzere elli öğretmeni bulunmaktadır. Müdürü, Makedonya'dan evli bir Türk'tür. Okullar 01 Eylülde açılıp 10 Haziranda kapanıyor. Yalnız dersler Hazirana kalmadan 20 Mayıs'ta kesiliyormuş. Bu tarihten sonraki süre, eğlence ve şenliklerle geçiriliyormuş. Kolej 2005'te 99 öğrenciyi mezun vermiş. Hepside üniversitelere yerleşen öğrenciler içinde ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan, Bulgaristan, Kıbrıs, Rusya, Güney Afrika Cumhuriyeti gibi ülkelerin yüksek öğretiminde okuyanları bulunmaktadır. Makedonya'daki üç Türk özel kolejinde okuyan toplam öğrenci miktarı 760 kişidir.

Liselerde devlet bitirme sınavlarını gelecek yıl başlatacak imiş. Böylece üniversitelerin öğrencilerini kendilerinin yaptığı sınavla almasına devam edilecektir. Dördü özel, dördü resmi olarak toplam sekiz üniversite vardır. Makedonya üniversiteleri ile Türkiye arasında

denkliğin bulunması da önemli. YÖK, bölümlere göre değişmekle birlikte denklığı kabul etmektedir.

Aslında söz okullardan açılmışken Struga"daki kolejden de söz edilmeli. Yalnız buradaki okul, göl karşısında turistik tesis olarak yapılan bir otelin yarısını işgal ediyor. Yol üzerinde arsası alınmış. Kısa sürede kendi binalarına kavuşmayı umuyorlar. Struga"daki Yahya Kemal Koleji, Makedonya"daki üçüncü okul. Tabi en yenisi..

VER ELİNİ STRUGA..

Kırçova, Kumanova, Kalkandelen, Gostivar gibi tarihî Türkçe yer adlarını anarken yol Ohri Gölünün kıyısına kurulan yeni ve turistik bir şehir olan Struga"ya uzanıyor. Makedonların "Ohrid" dediği gölün kıyısında aynı adı taşıyan asıl şehir de bulunuyor. Struga, turizm şehri olmasının ötesinde bizim için bir başka öneme de sahip. Zira burada canlı bir hayata sahip olan Halveti Tekkesi"nin kurucusu aslen Konyalı. Asker olarak Balkanlar"a gelen Hasan Baba, 1770 yılında Struga"ya gelip "Halveti Hayatî Hasan Baba Tekkesi" adıyla anılan tekkesini kurmuş. Ailesi Konya"da ve Çelebi soyundan gelmektedir. Hasan Baba, Struga"da etkisi asırlar boyunca devam eden bir ocağın yakıcısı olmuş. Günümüzde tekkenin şeyhi Arif Efendi. Ohri"ye gidip-dönerken iki defa uğradığımız tekke, Misafir Odası, Hayat-Hol (Yaz Âlemi), Semahane (cami) ve Kahve Ocağı bölümlerinden oluşuyor. Başlangıçta kerpiç duvarlı, çatısı kiremit kaplı sıradan bir yapı iken; tekkeye minare 1926"da ilave edilmiş. 1996 onarımında ise, çoğalan cemaatin ihtiyaçlarını karşılamak niyetiyle geleneksel yapıda olmayan bodrum ve çatı katları eklenmiş.

Burada yapının ahşap, beton kullanılarak şekillendirilişi bir yana yürekleri kaynaştıran manzaralar görüyorsunuz. Bir defa dıştan görünüşü minareli bir cami tipinde olan tekkeye girerken duvarı üstüne asılan künye sizi kendisine çekiyor. "Halveti-Hayati Hasan Baba -Tekke- 18.Asır Struga". Bu dört satırlık kitabenin dört köşesi de ay-yıldız işlemeli. Altındaki Arnavutça levha da öyle. Bu kadar değil, cami içinde Türkçe, Osmanlıca yazılı levhalar bulunuyor. Ayrıca cami minberinin üstünde duvara asılan bayrak, yine ay-yıldızlı. Hani, Ömer Seyfettin"İN Forsa"sında anlattığı bir ihtiyar denizci vardı. Esaret hayatında yaşlandıktan yıllar sonra kurtarılan, düşman elinde vatan hasretiyle tutuşan bir denizci.. Kendisini kurtaran leventlerin gemisinde dalgalanan Türk bayrağını görünce vatanını görmüş gibi olan hasretin yüreğini dağladı bahadır.. "Vatan bayrağın dalgalandığı yerdir" diyor ve ölümü hiçe sayıyordu.. İşte Struga"da bir tekkenin alnında "vatanı" bulmak bizim için sürprizdi. Kendi vatanımızda bayrağın parti toplantılarında, gösterilerde yerlere atıldığını, süründüğünü duyup-gördükten sonra Makedonya"da aziz tutulduğuna şahit olmak varmış.. "Dil bayrağının" inanmış gönüllerde yaşatıldığının tanığı olmak burada gerçekleşecekmiş.. Kültürün inançla birlikte yaşadığının; kültürün temel değerlerden beslenerek hayatiniyetini koruduğunun şaşmaz alametleri idi bunlar.. Keşke, kendi değerlerine şaşkı bakanlar, yaşatıp- yükselmek

istediklerini söyledikleri ülkelerinin; manevi taban korunarak diri tutulabileceğini anlamış olsalardı..

En iyisi tekkeyi yaşayan bir kültür ögesi olarak gezmeye devam etmek. Tabi buradaki yapının her bir kısmın geleneksel olarak süren bir görevi var. Misafirhane, adı üstünde misafirleri karşılamak, onların konaklamalarını sağlamak için kullanılıyor. Kahve Ocağı, Semahanedden sonra işlevi güçlü ve en geniş kısımlardan biri. Burada bacalı bir ocak, temiz kahve takımı, kahve takımını yıkamak için ağzı kapalı içi temiz su dolu kap, şeyh ve şeyhin vekili Kahveci dedenin postları bulunmaktadır. Kahve Ocağı kahve kaynatılıp dervişlere Kahveci Dede eliyle ikramın yapıldığı yerdir. Aynı zamanda ilahiler okunup sohbetler yapılmaktadır. Gece teheccüd namazına gelen dervişlere, sabah namazından önce yapılan zikir ardından kahve ve lokum ikram edilmektedir. Kahve, “acı kahve”dir; uykuyu açmak için.

Hayat veya Yaz Âlemi, Kahve Ocağı’nın işlevini yaz aylarında gören kısımdır. Semahane ise en geniş alana sahiptir. Bir camide bulunması gereken unsurlar burada da vardır: mihrap, dokuz basamaklı minber, kürsü gibi.. Tavanı, sekiz dilimli bir kubbe ile örtülmüştür. Beş vakit namaz burada kılınmakta, namaz ardından yapılan zikirler burada çekilmektedir. Sabah ve yatsı ardından çekilen zikirler, “cehrî” yapılmakta, ikindi sonunda on iki defa “Salavat-ı Şerîfe” getirilmektedir. Uzun zikirlerin vakti ayrıdır. Bunlar sabah namazı ardından ve haftada bir de Cuma Namazından sonra yapılan zikirlerdir. Perşembeyi Cumaya bağlayan geceler akşam namazı ardından da zikirler yapılmaktadır. Ramazan aylarında, külahlı-cüppeli dervişler, her dört rekâta bir ilâhi söylüyorlar, Teravîh Namazı kılındıktan sonra zikirler yapıyorlar. En genel zikir ise, Cuma Namazından sonra yapılanıdır. Ramazan içinde özellikle Kadir Gecesi “Sakal-ı Şerif”, ikindi namazından sonra Salâvatlar eşliğinde ziyarete açılmaktadır. Ayrıca Muharrem ayının onuncu gününde aşure ikram edilmektedir. Ohri dönüşünde uğradığımızda Tekkenin Semahane kısmında akşam namazı kılınıyordu. Namaz bittikten sonra tespih çekildi, Fatiha okundu. Buraya kadar Türkiye’de bir camide gibi kendinizi hissediyorsunuz. Ama ilk Fatiha’nın ardından bir, iki, üç derken dört ayrı Fatiha okundu. Yalnız her bir Fatiha ayrı bir yöne doğru dönülerek okunup gönderildi. Dikkatimi çekti. İmama yaklaşarak sormak istedim. Sakallı imam, kendi yaşlarında bir başka düzgün giyimli genci, “ikimiz de imamız” diyerek işaret etti. Bunlar Eyüp ve İlhan Hocalardı. Eyüp, caminin imamı, İlhan ise İlahiyat Fakültesi mezunu, Şeyhin oğlu idi. O dört ayrı Fatiha’nın ayrı taraflara dönülerek okunması bir gelenekmiş. Zira okunan yönlerde tarikatın kurucu, büyüklerinin türbeleri bulunuyormuş.

Konya’dan geldiğimizi öğrenince ilgimizi çeken bir hatırasını hemen ayaküstü anlattı. 1996’larda evlenince, eşi ile birlikte “balayı”na çıkmışlar. Balayı için gittikleri yer Konya’dır. Garajda inince, bir taksiye atlayarak Mevlânâ’nın yakınında bir otele götürülmesini istemiş ve eşi ile birlikte üç gün kalarak dönmüşler. Zaman zaman babası da Konya’ya gelip

ziyaretlerde bulunuyormuş. Demek ki, ta 1770"li yıllardan gelen irtibat, asırlar sonra bile gönül bağı halinde sürdürülmeye çalışılıyordu. Türkiye, Konya onlar için bambaşka anlamlar ifade ediyordu. İlhan Bey, cemaat çıkarken hızlıca tekkeyi, yukarıda anlatmaya çalıştığımız şekliyle gösterip üç dilde hazırlanmış bir broşür de verdi. Broşür, "Ya Hu" kelimelerinin Mevlevî sikke ve sarığı tipinde yazılmış istifini kapak yapmıştı. Tarikatın tarihçesi, müştemilâtı hakkında bilgi veren yazıyı da kendisi hazırlamış. Sonra bir sünnet düğününe gitmek üzere izin istedi. Fakat camiden çıktıktan sonra başına bir sarık giydi. Sokakta ya da gideceği yerde dinî kisvesi ile tanınıyor olmalıydı.

Struga, Türkiye'de genelde sanat geceleri, şiir festivalleri ile tanınan bir şehir. Onun için buraya gelmişken özellikle şiir festivalinin yapıldığı köprüyü görmek istedik. Hani Yavuz Bülent'in, Dağlarca'nın, Beşir Ayvazoğlu gibi şair ve yazarların Tito devrinden itibaren davet edildiği ya da Türkiye adına kültür Bakanlığı tarafından gönderilerek görev ifa edip döndükleri yeri görmeden dönmek uygun değildi. Ohri kıyısında Dirim Nehri'nin çıktığı nokta üzerine ahşaptan yapılan köprü ve köprünün birbirine bağladığı iki yaka festival merkezi olarak kullanılıyormuş. Halkın rağbet edip gezdiği bir yerdi. Ohri'nin cezbeden güzelliği karşısında daha aşağıda kalan Dirim, ahşap engellerle daraltılan akış yerinden doğarak köpüre köpüre akıp gidiyordu. Böylesine nezih bir ortam, elbette insanda sanatla ilgili duyguları harekete geçirecektir. Köprünün karşı taraflarında birçok demir atmış tekneler görüyorsunuz. Yalnız göl, temiz ve mavi gözüküyor. Neden, besbelli. Zira Ohri, 367 kilometre karelik bir genişliğe sahip. Yani Beyşehir Gölü'nden bir hayli küçük bir göl. Ama derinliği 280 metreye ulaşıyor. O derinlik ve su kütlesi, rengi kendisine kazandırıyor olmalı. Yavuz Bülent Bakiler'in *Üsküp'ten Kosovaya*'sında, Beşir Ayvazoğlu'nun *Türk Kültür Coğrafyasında Bir Gezinti*'sinde anlattığı yeri adımlamak, şiiri su sesinde ve atmosfere dağılan serinliğin içinde duyumsamak bir şans idi. Türkçe şiirlerin okunuşu ardından coşkusu, okuyucusuna ileten kalabalıkları görmesek ne çıkar?

OHRI

Ohri hem gölün hem de tarihi şehrin adı. Göl, iki ülke arasında paylaşılmış. Üçte ikisi Makedonya'nın, üçte biri ise Arnavutluk'tur. En önemli çarşı caddesinin göl rıhtımına doğru açılması, Ohri şehri ile gölü iç içe hale getirmiş. Gölün kıyısındaki rıhtımda onlarca irili-ufaklı tekne müşteri bekler vaziyette duruyor. Rıhtım, park bitişiğinde yürüyüş-gezinti yolu gibi. Grup halinde geçenlere, "bize gelin, sizi gezdirelim" anlamında laf atıyorlar. Grup biraz kalabalık olunca biz biraz irice bir tekneyi tercih ettik. Burada ister istemez aklınıza buradan çok daha büyük bir tatlı su gölü olan rıhtımı bile olmayan Beyşehir Gölü takılıyor. Çevresinde dünya çapında önemli kültür varlıkları, tabii güzellikler bulunan Beyşehir Gölü'nün, göl içi geziler için çok daha iyi gerekçeleri var. Ama nedense kıyısına bir rıhtım, rıhtımına da gelecek misafirlere ücretli hizmet verecek tekneler bağlanamamış. Hâlbuki

gölde balıkçılık yapan küçük yapılı yüzlerce tekne var. Biraz irice, yani elli yolcudan fazla yolcu alabilecek tek “yat” bulunuyor. Onlar, işleri olmadığı zamanlar bile olsa bir otantik taş parke döşeli gezinti yolu kıyısında bağlı dursalar, gelenlerin dikkatlerini çekecekler. Göl gezisine katılanlar ise döndüklerinde, “çöl gibi bozkırların içinden geçerek deryalara açıldıklarını” düşleyip hararetle anlatacaklar. Biz elimizdeki tabii varlığı değerlendiremezken, küçücük Makedonya, orayı turizm cenneti haline çevirmeyi başarmış. Ne demeli: “At binenin kılıç kuşananınmış”.

Tekne ile rıhtımdan açılıp geri dönerken Ohri’yi seyretmek hele gün batımına yakın saatlerde ise doyumsuz güzellikleri keşfettiriyor insana. Yalnız açıklardan kıyıya baktığınız zaman, Ohri yarımadasının hem burnunda hem yarımadanın biraz üstündeki tepede peş peşe dikilmiş kocaman haçları ile kiliseleri görüyorsunuz. Yarımadanın burnundaki, St. John Kaneo Kilisesi. Birbirine bu kadar yakın iki kilise, insan unsuru, cemaat miktarı yönünden mantıklı değil. Mihmandara sorduğumuzda acı gerçeği öğreniyoruz. Meğer tepedeki kilisenin yerinde cami varmış. Cemaati azalan bu cami, yıkılarak yerine kilise yapılmış. Makedonlar, “Hilâl”in yerini “haç” ile doldurmaya özen gösteriyorlar.

Ohri, 60 bin civarında insanın yaşadığı bir şehir. Bu nüfusun içinde, ayakta kalan on cami ile on bin üzerinde Müslüman’ı da var. Nüfusun etkinlik düzeyleri farklı. Yaz aylarında nüfusu çok artan şehirdeki Makedonlar, devlette etkili. Okumuşları fazla. Gurbetçisi çok.

Biz şehre girerken hafta içi gündüz, ikindiye yakın bir saatte çan sesleri geliyordu. Türklerden önce patriklik merkezi haline getirilen şehir, uzun süre bu doğrultuda kullanılmış. Hatta 1767’lere kadar bağımsız başpiskoposluk burada devam etmiş. Kosova Meydanında şehit edilen Birinci Murat devrinde Çandarlı Hayrettin Paşa tarafından Manastır Vilayetine bağlı bir sancak merkezi haline getirilen Ohri, birliğe katıldığı tarihten itibaren Anadolu’dan götürülen nüfusla beslenmiş. İnsan unsuru, üzerine dikilen eserlerle vatan haline getirilmiş. Birinci Balkan Savaşına kadar Osmanlı vatanı olarak kalmış. 1913’ten itibaren Sırbistan’a bırakılmış. Bu uzun Müslüman Türk hâkimiyeti Ohri üzerinde önemli etkiler bırakmış. Fakat o izlerden birçoğu silinirken bazıları ayakta kalmayı başarabilmiş. Bunlardan bazıları şunlar: Haydar Paşa Camii, Kuloğlu Camii, Hacı Hamza Camii, Halvetî Tekkesi, Ali Paşa Camii, Hacı Turgut Camii, Zeynelabidin Tekke ve Camii.. Ayrıca restore edilmiş bir de hamam bulunuyor. Fakat bütün bunlara rağmen Ohri, “Makedonların kalesi, Makedonya’nın incisi” addediliyor. Makedonya Devleti, kiliseleri desteklerken, camilere yardım etmiyor. Cami görevlilerinin maaşları cemaatten temin ediliyor. Her Müslüman aile, belli bir miktar ücreti, Meşihat denilen Müslümanların dini merkezine veriyor.

Ohri çarşısını dolaştığınız zaman, yabancılık duymuyorsunuz. Osmanlı çarşı tipinin devam ettiğini anlamakta pek zorlanmıyorsunuz. İşlerine göre esnaf gruplarının toplanmasından belli. Çarşı içinde girdiğimiz dükkânlarda hep Türkçe konuştuk. Turistik eşya satan bir

dükkânda Türkçenin arı duru sıcaklığını hissetmemek mümkün değildi. Rumeli şivesinin rengini taşıyan bir duruluk bu. Fotoğraf makinesinin hafızasını boşaltmak üzere uğradığımız Arnavut fotoğrafçı, Türkçe bilmediğini söylediği halde yine Türkçe anlaştık. Yalnız CD'ye çekme ücreti olarak söylediği "on beş denar"ı ödemek için yüz denar verince Türkçeyi iyi bilmediğini anlıyorsunuz. Meğer 15 liradan kastettiği 150 denarmış. Biz artık yüz denara anlaştık. Zira mevcut parayı bozamayınca "dışarıdaki arkadaştan denar getireyim" teklifini gereksiz gördü. Bir CD ve ona fotoğrafları çektirme işi burada, Türk parası ile üç liraya gerçekleştirilmiş oldu. Ohri Gölüne nazır bir kahvede yine Türkçe bilmediğini söyleyen garsondan "çay" istedik. O da iyi bilmiyor ki, çay yerine "kuşburnu" geldi. Fincanda kuşburnunu içerken aynı garsona Türkçe bilen birini bulup bulamayacağını sorduk. Hemen ardımızdaki masada oturan iki genci yanımıza çağırdı. Gençlerden konuştuğumuzun adı Haydar. "Nereli olduğunu sorduk. Ohri'li imiş. Duru bir Türkçe konuşuyordu. Sahiplenerek, hatta gururla diyebileceğim bir rahat tavır içinde; "Burada biz varız. Bir problem mi var?" dedi. Bir problemimiz yoktu. Tanışmak istediğimizi söyledik. İstanbul'u görmeyi çok istiyormuş. Ohri'deki Türk varlığı ile ilgili cümlesi, sahiplenme duygusunun köklerini ele verir tarzdaydı: "Burada yeri kazsan Türk çıkar". Gerçekten Ohri'nin çehresinde Türk kültürünün izlerini, çarşı ortasındaki ulu çınarından yükselen minarelerine, varıncaya kadar baktıkça görebiliyorsunuz. Köylerinde ise çok sayıda Türk'ün yaşadığını öğreniyorsunuz. Yalnız, Türkiye'den gelen ziyaretçilere göğüslerini gere gere; "Burada biz varız, bir şey mi var?" diye soran bu insanlar "Huda-yı nâbit" gibiler. Dış politikadaki boşluğu, kültür politikamızdaki eksikliği onların Osmanlıyı yaşatan tavırlarına bakınca daha iyi anlıyorsunuz. Her vesile ile göç verile verile, buralardaki hâkim insan unsurunun erimesine göz yummuşuz. Özellikle 1950'den bu yana göçler, Balkan felâketine rağmen çoğunluk olan insan unsurumuzu azınlığa çevirmiş. Belirtildiğine göre, 1953'te Makedonya'da 203.000 Türk yaşarken bu miktar günümüzde çok daha aşağılara inip gelmiş. Seksen bin de denilse, doksan yedi bin de denilse nüfusun eritildiği açık. Zira elli yılda 203 binin en az ikiye katlaması gerekirken, yarıdan azının kalması yanlışlığı ortaya koyuyor. Hıristiyan Medeniyetin farklı kültür ve insanlara hayat hakkı tanımayan yayılcılığı karşısında, emperyalistlerin işini kolaylaştırır tarzda takip edilen kültür politikası, Balkanlar'ı devletin en önde gelen gücü durumunda iken geriye çekmiş. Son yüz yılın tavrı düşünülürse durumun vahameti anlaşılacaktır. Zira biz Balkanlar'dan, Orta Doğu'dan, Kafkaslardan çekildikçe boşalttığımız yerlere ne tür insan unsurunun yerleştirildiği açık. Türkiye, aslında köküne kibrit suyu dökmek isteyenlerle el ele koşar gibi. Irak'taki üç buçuk milyonluk Türkmen varlığı karşısında, İsrail ve ABD hesabına çalışan Talabani'yi destekleyen Türkiye'nin; şimdilerde Irak'taki Amerikan, İngiliz, İsrail askerî varlığını, soygununu, vahşetini, insanlık dramını artık geç bile olsa doğru değerlendirmesi gerekmez mi? Aynı soruyu Filistin'e, Kafkaslardaki Çeçen yangınına

götürmek mümkündür. Buralardaki her çekiliş, aslına Türkiye'nin sırtına saplanan bir hançer gibi algılanmalıdır. Çünkü oralardan çekilişi hızlandıranların, niyetleri Anadolu'dan da çıkışı savlamaktır. Dünya Kiliseler Birliği'nin, Balkanlar'da tepesine haç dikilen her caminin kilise haline çevrilişini nasıl hararetle desteklediğini, yetkili yerlerde duranların iyi takibe almaları gerekmektedir. Kiliseler Birliğinin duygusu, Amerikalıların 1990 başlarında kirletilerek Sırp sırtlanından çocuklu kalan Boşnak kadınları için yardım toplama zevkine benzer bir duygudur. Bohemce, hayvanca.. Sırpın, 1992'den itibaren yaptıklarını "çağdaş Moğol sürüsü" olan Amerikan askerlerinin Irakta, İsrail askerinin Filistin'de yaptığını dünyada bilmeyen yok. Zaten saklama gibi, utanma gibi insanî yönü olan duyguya da sahip değiller. Vahşetten bile yıldırıcı, sindirici etkiler bekliyorlar ki, durumu tam değerlendiremeyenler; "onlara karşı gelinmez, itaat edelim, yaşayalım" diye düşünsünler.

KOSOVA

Kosova, bizim için Makedonya gezisinde önemli bir durak. Aslında ikinci bir Makedonya gibi. Ülke; Sırbistan, Makedonya, Arnavutluk ve Karadağ ile çevrili. Yüzölçümü, 10.887 km². Başkenti Priştina, nüfusu 2.500.000 civarında. Nüfusun yüzde doksan üçü Müslüman. Geriye kalanların çoğu Sırp asıllı. Makedonya'dan ayrı bir gümrükle girilen, sınırları belli, cumhurbaşkanı, başbakanı, parlamentosu, Anayasası, hükümet kuruluşları, hastaneleri olan bir devlet durumunda Kosova. Parlamentosunda 120 milletvekili var. Hatta bunlardan üçü Türk kökenli. Yaygın konuşma dili Arnavutça. İki yüz binden fazla kişinin Türkçe konuştuğu biliniyor. Başka dil bilmeyen için hâlâ Türkçenin anlaşma dili olarak yeterli geldiğini belirtmeye gerek yok.

Kosova'nın, Başkent Priştina dışında Gilan, Jakova, İpek, Feriza, Mitroviçe ve Prizren isimli altı önemli şehri daha bulunmaktadır. Aslında hepsi de görülmesi gereken yerler; özellikle de Priştina ile Prizren..

Kosova, uzun zümrüt yeşili görüntüleri ile zihinlerde derin izler bırakacak bir coğrafyaya sahip. Tabi bu coğrafyanın üzerinde; hareket eden bayrakları çeşitli askerî araçlar; işgalin, başkaları tarafından yönetilmenin gözlere batan işaretleri. Eskilerin tabiriyle "kahir ekseriyeti" Müslüman olan Kosova'da, bu kadar "haç" işareti taşıyan güçler ne yapıyorlar? Her devlet kendi kuvvet ve karargâhı ile arzı endam ederken Türk bayrağının gözükmemesi yürekleri burkuyor. Tabi sebep belli. Biz daha çok Priştina civarında dolaştık. Türk bayrağını taşıyan güç Prizren'dedir.

Dıştan bakıldığında bir devlet olabilmek için gerekli bütün kuruluşlar Kosova'da var gözükyor. Hatta lüks sayılacak demokrasisi bile.. On sekiz ayrı parti var. Bunların beşinin adında Arnavut, birinde Müslüman, birinde Boşnak isimleri geçiyor. Arnavut partilerinden birinin ismi: "Arnavut Kosova Hıristiyan Demokrat Partisi". Demek ki değişik, inanç ve kanaatler partileşebilmiş. Demokratik kuruluşları sayılır onlar. Yani, "unu, tuzu, yağı var"

Kosova'nın. Ama bağımsızlığı yok. Ana çerçeve olarak Sırbistan'a bağlı. Bilindiği üzere, aynı konumda olan Karadağ, bağımsızlığını kazandı, bunu Sırbistan da benimsediğini açıkladı. Fakat Kosova öyle değil. Günümüzdeki, sessiz, dingin duruma bakarak Kosova'nın anlaşılması zor. Kanlı bir iç savaşın ürünü o. 10 Haziran 1999'da kabul edilen BM kararı ile uluslararası bir statü kazandırılmış. Yine aynı tarihte (9 Haziran 1999) eski Yugoslavya ve NATO arasında imzalanan bir anlaşma ile Sırp güvenlik güçlerinin bölgeden çekilmesi sağlanmış. Bu tarihten itibaren UNMIK (Birleşmiş Milletler Kosova Yönetim Misyonu) yönetimi altına alınmış. Güvenliğini sağlama işi, NATO'nun barış gücü rolünü oynayan KFOR'un. UNMIK, "bölgede kurumların ve demokrasinin yeniden inşasını, hukuk devleti ve insan haklarının sağlanmasını" yani sivil yönetimi üstlenmiş. Yeniden yapılanma-ımarı, AB üzerine almış. Onun için olmalı para birimi Euro.

Ülke yönetimi, UNMIK tarafından yayınlanan bildirimlerle yapılmakta. Sağlık hizmetleri, mevcut tesislerde ücretsiz sunulmakta. Yalnız Priştina'da yaşayan bir görevlinin söyledikleri, sağlık hizmetleri hakkında fikir veriyordu: "Hastanede doktor bulabilerseniz muayene olursunuz".. Burada yok olan sadece sağlık görevlileri değildir. "Ülkede sosyal güvenlik kuruluşları ve sigorta sistemi yoktur. Bayrağı, millî parası, millî marşı ve genel bütçesi yoktur." Ana yollarda giderken, yol kıyılarında tepeleme yığılı duran araba kalıntıları, Kosova'nın savaş izlerini, yedi yıl içinde ortadan kaldıramadığının görüntüleri idi.

Tabi, mezarlıklar, hele evlere yakın yerlerdeki mezarlıklar, katliamların şahitleri olarak yerlerini korumaya devam ediyorlardı. Aslen Makedon Hıristiyan olan şoförümüz Kiro, bizim bilemediğimiz toplu mezarlara da dikkatleri çekti. Ellerıyla makineli tüfekle tarama işareti yapıp ağzıyla sesler çıkararak. Gözleri ister istemez büyüyen Kiro'nun gösterdiği yerler, evler arasında, ana yola yakın. Sırplar, dünyanın milenyum çığlıkları atıp, hazırlıklar yaptığı dönemlerde vahşi bir kıyımın icracısı olmuşlar. Tabi bu durum, yaşayan insanlarda Sırplara karşı nefret duygularını geliştirmiş. Asırlardır birlikte yaşayan insanları bir arada yaşayamaz hale getirmiş. Güven duygusunu yok etmiş. Birlikte yaşanmaz hale gelme sadece Müslümanlara zarar vermiyor elbette. Sırp ordusu çekilmeye başlayınca arkada kalan Sırp kökenliler, kendi varlıkları tehlikede hissetmişler. 1993'te iki yüz bine yakın Sırp, Kosova'dan Sırbistan'a çekilmek istemiş. Fakat Sırp hükümeti, Türkiye'nin son yüzyılda çok tekrar ettiği yanlışı yapmamış. Sürekli göçün teşviki, Balkanlar'daki birçok yerleşim yerinin düşman güç lehine kendi elimizle boşaltılmasını sağlamış. Ata yadigârı bazı cami ve mescitlerin tamirhane-depo yapılmasının gerisinde kimsesiz kalmaları da var. Onlar, cemaati olmayan boş binalar haline gelince başka maksatlarla kullanılmışlar, yıkılmışlar. Türkiye'nin sadece 1938'de Yugoslav hükümeti ile anlaşarak Kosova ve Makedonya'dan göçüne izin verdiği Türk aile sayısı kırk bin. Müslüman Arnavutların da kapsam içinde olduğu anlaşmanın II. Dünya Savaşı'nın çıkması ile engellenmesi elbette geçici olmuş.

Hâlbuki onca yüz kızartıcı gelişmeye rağmen Sırbistan, Sırplara; “olduğunuz yerde kalın, gereğini yapacağız” mesajını vermiş. Çünkü anlayış, “Nerede bir Sırbın mezarı varsa, Sırbistan orasıdır”; “Nerede Sırplar yaşıyorsa, Sırbistan orasıdır”.. İşsiz, elektrik-su parası yok, toplum içine karışamayan bu insanları, buldukları mahalle ve köylerde korumaya almak kolay değil. Sırbistan, maaş bağlamış onlara. Tabi aynı yardım, Sırp olunca; B.M. ve A.B. den de gelmiş. Korunmaya alınan Kosovalı Sırplar, hem Sırbistan Hükümetinden hem de BM. den maddî destek alarak hayatlarını rahatça idame ettirebiliyorlar. Yalnız buldukları kasaba veya köyden dışarı çıkmamaya dikkat ediyorlarmış. Çünkü önce yapılanlar, henüz unutulmadığı için hayatlarını sürekli tehlikede görüyorlar. Ölümün kendilerine yakın durduğunu düşünüyorlar.

Priştina yolunda böyle bir Sırp yerleşim yeri kıyısından geçtik Adı, Çağlavice. Mahalle olarak etrafı tel örgüye alınarak silâhlı Alman askerler tarafından korunan bir başka Sırp yerleşiminden de bahsedildi. Fakat orayı görmek mümkün olmadı. Sırbistan da Hıristiyan Avrupa da yüzde doksan üçü Müslüman olan Kosova’da, komşularının yüzüne bakamayacak kadar sevimsizleşmiş bir nüfusu yaşatmaya niçin özel gayret ediyorlar? Sırbistan’ın tasarısını tahmin güç olmasa gerek. Çünkü ileride onlar, Sırbistan’ın yerli dayanakları olacak. Misyoner faaliyetlerinin olabildiğince artırıldığı düşünülürse, yeni bir yerli payanda üretmeye çalışırken eskisini gözden çıkarmak mantıklı gelmeyecektir. Üstelik Kosova, Avrupa’da “bir kara deliktir”. Bu kara deliğin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Onun için yüzde üçlerdeki toplam Hıristiyan varlığın Arnavutlara düşen çok daha az payı siyasi partiye sahiptir. Ayrıca nüfusun büyük çoğunluğu olan Müslüman Arnavutlara, “Siz aslında Hıristiyan”dınız. Türkler İslâm yaptı, gerilediniz. Tekrar aslınıza dönün, Hıristiyan olun” telkini yapılmaktadır. Safkan bir din yayıcılığı değildir bu. Çabanın gerisinde, özellikle vurgulamak gerek “Türkiye”ye iyi bakmayan hatta düşman bir Kosova oluşturma” gayretidir. Bu çıkarımı halkının tamama yakını Müslüman olan Priştina merkezine üzeri Haçlı kilise inşasından çıkarmamak gerek. Alttan alta işlenen bir yapı bu.. Parlamento binası önündeki muhteşem İskender Bey heykeli o duygunun işaretlerinden. Osmanlı Devleti’ni çeyrek asır uğraştıran, bir hile ile Türk askerini öldürerek kaleler alıp isyanı sürdüren bir insanın bu kadar öne çıkartılması, yerli Türklerle ilişkilerin problemlili hale getirilmesi bunlardan.

Yunanistan’ın Batı Trakya’daki Müslüman Türklere uzun süredir uyguladığı eritme, kültürel asimilasyon çabasının bir benzeri Kosova’da Müslümanlara uygulanmaktadır. Yalnız bu uygulamanın, Sırpların fiili yok etme, toptan katletme çabalarının ardından gelmesi, etkiyi başlangıçta azaltmış, insanlar kendi kimliğine daha sıkı sarılır hale gelmişlerdir. Ama Sırplara karşı yardım ediyormuş pozisyonundaki ABD başta olmak üzere Avrupa’ya sempatiyi geliştirmiş. Başkent Priştina’da, iri resmiyle birlikte büyük bir caddeye Bill Clinton Caddesi adı verilmiş, Amerikan özgürlük abidesi olarak ünlenen eli meşaleli heykeli yol üzerinde

görebiliyorsunuz. Amerikalıların sermaye desteği ile açılan American School of Kosova eğitim kurumu olarak dikkatleri çekiyor. Bunlara başta Amerikan askerleri olmak üzere elli binden fazla askeri katmak gerekmektedir. Kosova'daki vahşeti durdurmaya, insanlık ayıbını bitirmeye gelen güçler genele bakıldığında pek tekin durmamışlar. Kosova, maden yönünden zengin bir bölge. Avrupa'nın önemli gümüş madenleri Kosova'nın Mitrovica şehrinde. Ama bu madenleri ilginçtir, Osmanlı devrinden bu yana çoğunlukla Almanlar işletmiş. İnsanî yönden başarısız kalınsa bile gümüş işletmeciliğinde istikrarlı bir başarıyı sağlama düşündürücü. Kosova'da rezervi yüksek olarak belirlenen bakır çıkartılmaktadır. Krom ve altın madenleri de bulunmaktadır. Altın ve krom madenlerinin bulunduğu yörede yeraltı madenlerini arama hakkı, "sömürge valisi" Jessen-Petersen tarafından 21 Ocak 2005 tarihinde ihaleye çıkarılır ve ilk iki günde 600 civarında müracaat olur. "B.M. in Kosova'daki yönetimi, bu satıştan 13 milyar Euro elde etmenin" peşindedir. Ayrıca Kosova'nın kömür rezervleri zengindir Belirlenen rezervler 8,3 milyar tondur. Bu miktar, Avrupa'daki en büyük kömür rezervinin Kosova'da olduğunu ortaya koymaktadır. Petrol olmasa da zengin başka madenlerin varlığı, Batılı iştihaların kabarmasını sağlamaktadır.

Elbette Kosova'ya uygulanan yönetim tipinin bu konu ile de ilgisi bulunmalıdır. Rusya'nın el çabukluğu ederek Kosova savaşı sırasında Priştina havaalanını işgal etmesi, İngiltere ve Fransa'nın "Sırpçılığı", Amerikanın barış hatta ezilen Müslümanları kollar tavrı göstererek iyice yerleşme çabası dikkat çekici. Amerikalıların Gilan bölgesine büyükçe bir üs kurması, Almanya'daki askerî ağırlığının önemli bir kısmını Kosova'ya getirmesi soru işaretlerini çoğaltıyor. Amerika'nın, Arnavutlar nezdinde kazandığı itibar, "tabii müttefik" tavrı, farklı bir niyetin aracı olarak kullanılacak gibi. Sistem getirmeye çalışanların, sistemi alt-üst edip düzensizliği daimi hale getirmeleri önemli. Niyetin hayra yorulmasını sağlayacak adımların atılmaması düşündürücü. Zira Kosova üzerinde at tepen güçler, kanlı Sırbistan ordusu ile geri çekilen Sırp'ların yani Sırp milislerin geri dönmesini istiyor. Bu arada Sırp'ların dönmesi talebine insanî hava verebilmek için Romanların da geri dönmesi istenilmektedir. Birlikte yaşama ortamının yok edilmesine göz yumanların, silâh zoru ile birlikte yaşamayı temine gayretleri, ancak bozulan dokunun istedikleri tipte yeniden kurulma çabasına yorulabilir. O zaman savaş niçin yaşandı, Kosovalıların evleri-barınakları niçin yakılıp yıkıldı, altmış bin civarındaki ölü niçin verildi, yirmi beş ülkeye dağılan Kosovalıların suçu ne idi? Binlerce insan, sevdiklerini evlerinin hemen arka bahçesine niçin gömmek zorunda kaldı? Barış için gelen Avrupalı subayların gözleri önünde muhacirler, Sırp kasaplara niçin teslim edildi ve onların toplu öldürülmelerine niçin seyirci kalındı? Yirminci yüzyılda altı yüz elli bin Bosnalının kıyıma uğraması, iki milyonunun ülkesini terk etmek zorunda kalması niçindi? Herhalde Kosova'daki mücadele ve oluşumu anlamak için geriye bakmak gerekecektir. Aslında Başkent Priştina'nın Parlamento binası önündeki parmaklıkların üstüne asılan

binlerce kayıp fotoğraflarına bakmak geçmiş hakkında yeterince bilgi veriyor. Kadın-erkek, genç-orta yaşlı binlerce Kosovalı Müslüman'ın aileleri tarafından asılan fotoğrafları onlar. Bazıların cansız fotoğrafı üstüne güller de asılmış. Ne oldukları bilinmeyen insanlar onlar. Sırplar çekilirken götürmüşler. Aradan yıllar geçtiği halde akıbetleri bilinmiyor. Ölü mü sağ mı belli değil. Ama fotoğrafların üstüne asılan güller; halkın, yakınlarının ne olduğunu bildiğini gösteriyor. Artık uzun süredir asılı kaldığı için solmaya başlayan güller, mezarı bilinip-bulunamadığı için fotoğrafların üstüne asılmış. Parlamento önündeki demir parmaklıklar, yoldan geçenlerin yüreğini burmuyor sadece. Yaşanan dehşeti solgun silüetler halinde hatırlatmaya devam ediyor. Peki, bu vahşi tecrübe niçin yaşandı?

Tarihte defalarca meydan savaşlarına şahit olan Kosova'nın günümüzde de kavgaların merkezinde yer alması ister istemez, babası da Kosovalı (İpek) olan Mehmet Âkif'in dizelerini hatırlatıyor. Âdeta insanları silkeleyerek kendine getirmek isteyen Âkif'i, günümüzü düşünmeden okumak zor. O sanki bugünü anlatmak için kaleme almış: "Nerede olsam karşıma çıkıyor bir kanlı ova / Sen misin yoksa hayalin mi vefasız Kosova / Hani binlerce mefahirdi senin her adımın / Hani sinende yarıp geçtiği yol Yıldırım'ın / Hani asker, hani kalbinde yatan şah-ı şehid / Söyle Meşhed öpeyim secde edip toprağını / Yok mudur Murad'ın sende iki üç damla kanı".

KOSOVA TARİHTE KALMADI

Kosova'nın en önemli dönüşüm zamanı 1389'daki ilk Kosova Meydan Muharebesidir. I. Murad'ın ortaya koyduğu gaye, kuruluş ve yükselişin temeli durumundadır: "İlâ-yı Kelîmetullah". Şan, şöhret kazanma, değil, Allah'ın adını-mesajını yeryüzüne yayma ideali. Bu yönden Murat Hüdâvendigâr ile Ertuğrul-Osman ve Orhan Gazilerin bir farkı yok. Erinden devlet başkanına varıncaya kadar toplumun her katmanının gönül verdiği bir ulvî düşüncenin gönül bahadırları onlar. Onun için sade, düzenli, ölümüne gayretli, fedakâr olmayı tercih etmişler. Devletine, millî varlığına karşı düzenlenen bir haçlı gücünü durdurabilmek için Kosova'ya gelen Sultan Murad'ın son duası, insanlığın erişebileceği üst noktayı da işaret ediyor. "Benim canımı al ama ordumu muvaffak eyle". Dünya hayatının geçici olduğunu bile bile mevki-makam sahibi, şan-şöhrete erişmiş kaç kişi böylesine bir içten yakarışı dillendirebilir? Sultan Murad, beraber oldukları gibi, devleti, inancı, vatanı uğrunda gerektiği zaman en aziz varlığını feda etmeyi yüreğine sindirebilmiş, zihninde kabullenebilmiş bir devlet büyüğü. Tabi yirmi yedi yoğun mücadeleye girmiş, hepsini de başarı ile taçlandırmış bir bahtiyarın o son duası, ruh dünyasının yükseliş düzeyini de ortaya koyuyor. Sonuç belli. Az bir kuvvetle çok ve mağrur hasma galibiyet. Yalnız mağrur hasmın kabullenemediği galibiyeti, gölgeleme gayreti küçümsenmemeli. Sırp Kralı Lazar, hayatını zor kurtarıp harp meydanını ölü ve yaralılarına bırakıp çekilmiş. Adam evladı Murad'a düşen sadece sevinç değil. Sonuca içten bir şükran duygusunu geliştirirken, yaraları sarmak, ölüleri gömmek

üstelik insan ayırımı yapmadan bunu gerçekleştirmek de ona düşüyor. Bunun için meydanı gezmesi, durumu ibretle değerlendirmesi gerek. İşte karşı düşüncenin önde gelen davranış kalıbı orada kendini gösteriyor. Sıradan bir adam değil, bir Sırp asilzadesi; Padişahla görüşmek, Müslüman olmak istediğini iletiyor. Görüşme sırasında da el-etek öper gibi yapıp kolunun yenido sakladığı hançeri saplayarak Murad Hüdavendigâr'ı şehitler kervanına katıyor. Bu Miloş Kabiloviçe ait ferdî bir davranış değil. Çünkü Sırpların, adına Kosova Meydanında on yedi metre yüksekliğinde anıt diktikleri kralları Lazar değil Miloş. Millî kahraman addettikleri, tarihen "kalleşliği" sabit olan bir ardam. Aradan elli dokuz yıl geçtikten sonra aynı meydan 1448'de İkinci Kosova Meydan Savaşına sahne olur. Sonuç yine aynıdır. Saldıran güç yine bir Haçlı kuvveti olarak gelmiştir.

YENİLGİDEN ZAFER ÇIKARMA PSİKOZU

Fakat Kosova'dan Sırplar için ilginç bir sonuç çıkar: "Tanrı için seçilmiş bir halk" olma.. Tanrısal halk (Nebeski Narod), kilisenin de gayretiyle mağlubiyeti, galibiyete çevirmenin ruh kökenini bulur. Tanrının, yenilgileri alışkanlık haline getiren bu "seçilmiş halkı", Birinci Kosova'daki yenilgi gününü (yeni takvimle 28 Haziran), millî bayram kabul eder. 28 Haziran (Vidovdan Günü), Sırp Ortodoks Kilisesi tarafından "savaş elbisesi giymiş gençler" tarafından dua edilerek, kadınlar tarafından birbirlerine başsağlığı dilenerek anılmaya başlanır. Zihinlerde yer eden bu gün daha sonra bazı önemli olayların başlangıcı da olur. Avusturya-Macaristan Veliahdı Ferdinand, 1914'te bir Sırp tarafından Vidovdan Günü öldürülür. İlk Dünya Harbini tetikleyen bu olaydan sonra I. Yugoslavya Anayasası 1921'de o gün kabul edilir. Tito Yugoslavya'sı, Stalin Rusya'sından 1948'de Vidovdan gününde kopar. Ve günümüzdeki vahşetin temeli, 28 Haziran 1989'daki Vidovdan Gününde atılır. Bir milyon Sırp'ı, Kosova Meydanında toplayan Miloseviç, bizim unuttuğumuz Birinci Kosova Savaşının intikamını, altı yüz yıl sonra almaya çağırdığı meşhur konuşmasını yapar. "Büyük Sırbistan programının ne pahasına olursa olsun gerçekleştirileceğini" söyler. Hazırlıklar yapılmaktadır. 1991'in Vidovdan Gününde Yugoslav Halk Ordusu saldırısını başlatır. Kosova, Türk yani İslâm düşmanlığını güden, Büyük Sırbistan'ı kurma hedefine kilitlenen Sırp kimliğinin oluşturucusudur. Artık bundan sonra her gün Vidovdan Günüdür. 17 Aralık 1992'de Belgrat'ın Taş Meydanında Devlet Başkanı sıfatıyla Miloseviç şu konuşmayı yapar: "Büyük Sırbistan ve Sırp İmparatorluğunun kurulmasına kısıdan da kısa bir zaman kaldı. Tam 1389 Kosova Meydan Muharebesinden bu yana büyük Sırbistan kurulamadı. O gün artık gelmiştir. Dünya basınına sizler bakmayınız. Batılılar üzerimize toparlanıp gelemezler. Aldıkları kararlar ve uyguladıkları ambargo dünya kamuoyunu oyalamak içindir. Aslında onlar da gizlice bizi destekliyorlar. ABD, AT ve Güvenlik konseyi Balkan savaşı çıkmasından korkar. O halde biz, Büyük Sırbistan'ın doğması için en kısa yoldan, hareketimizi sürdürmeliyiz. Tek çare *Büyük Sırbistan'ın doğmasını bugüne kadar önleyenlerin tasfiye edilmeleri* ve bu suçluların

faturasını kanları, malları, mabetleri ve ırzları ile ödemeleridir. Faturayı biz ödeyecek değiliz. Yugoslavya'nın tarihi birliğine ve Büyük Sırbistan'ın kurulmasına varlıkları ile engel olan Bazı Hırvatlar, Müslümanlar, Kosova ve Makedonya'daki Arnavut ve Türkler bu faturayı ödeyeceklerdir. Bu büyük ideal peşinde koşulurken en büyük zaaf, acıma hissine kapılmaktır. Büyük Sırbistan'ın varlığına tahammül gösteremeyenlere, biz de hoşgörü ile bakmayız. Bu bir kurtuluş savaşıdır ve buna engel olanlar da cinsi ve yaşı ne olursa olsun etnik temizliğe tabi tutulacaktır. Engel olanları, kökleri ile sökmek birinci vazifemizdir. Ya geçmişe bağlılık hayallerini bırakıp, Sırp ve Ortodoks olurlar ya da yok edilirler. Hiç merak etmeyiniz. Batı kendini toplayıp göstermelik hareket edinceye kadar biz bu temizliği, Sırp olmayanları imhayı, ABD ve AT gizli desteği ile bitireceğiz. Bu tarihi fırsatı kaçırırsak 500 sene daha parçalanmış olarak yaşarız. Bu engellerin, her türlü silahla, topla kişisel gayretlerle kaldırılma faaliyeti sürecektir. Acımak yok! Büyük Sırbistan'a mani olan kim olursa olsun faturasını en ağır biçimde ödeyecektir. Bana *gülmeyen başkan* diyorlar. Son Müslüman engel de ortadan kalktıktan sonra ben de güleceğim."

Nazi Almanya"sına, Mussolini İtalya"sına yarım asır sonra taş çıkartan sözler bunlar. Büyük Sırbistan hayali için insanlık, insanî duygu da dâhil her şeyi ateşe veren bir kudurgan anlayış.. Yüzünün gülebilmesi için Balkan coğrafyasındaki son Müslüman"ın da öldürülmesini isteyen bir çağdaş Kazıklı Voyvoda"nın marazî sapkınlığı. Ama artık maalesef ferdî değildir. Hitlerin ardından sürüklenen kitleler gibi onun da ardından sürüklenip giden bir kitle var. Daha ötesi, o etnik temizliği, Batı adına, Hıristiyan dünya hesabına yaptığının bilincinde. "Medeniyet denen tek dişi kalmış canavar"ın sapkın yüzü, pahalı bir yeni tecrübe ile bir daha anlaşılacak. On binlerce genç, çocuk, yaşlı stadyumlara, parklara, çocuk bahçelerine gömülecektir. Yok edecekleri hedefler belli ve yanları başındadır. Müslümanlar Türk"türler. Öldürülmelidirler. Eğer Slav kökenli iken Müslüman olmuşlarsa "dönek" oldukları için daha acımasız öldürülmelidirler. Onun için katliamlarının bazı yerlerde vahşet gösterisine de çevirirler. Öldürdükleri Müslümanları Drina üzerindeki tarihi köprüden tek tek nehre atarlar. En son 1941"de gerçekleştirilen Kosova, Bosna Çentik vahşetinin daha plânlı tekrarıdır bu. Etnik temizlik hedefine ulaşmak için haberi bile ürpertici işler yapılır. Toplu öldürmeler, toplu tecavüzler, toplu sürgünler gerçekleştirilir. Temizlik yerine zamanına göre farklıdır. İşgal edilen bölgedeki göç etmek istemeyen insanları sistemli bir baskı uygulaması ile göçe zorlamak bunlardan biridir. "Düşman halk", tren, otobüs gibi vasıtalarla kısa sürede topluca yurtlarından kovulmaktadır. Bu kovma işini süratlendirmek için kadın-erkek, ihtiyar-çocuk ayırt etmeden imha etmek en kestirme yöntem olur. Korumasız insanlar, ellerinde avuçlarında ne varsa harcaşıp canlarını kurtarma kaygısına düşürülür. Kitle halinde tecavüzler, hayvanları bile utandıracak aşağılıkta organize edilir. Böylece kirletilen, onuru edelenen insanlar kendi bölgelerinde yaşayamaz hale gelerek yerlerini terk ederler. Meselâ

Temmuz ve Haziran 1992'de Banja Luka çevresinde, yaklaşık 100 tren vagonuyla 20.000 kişi yurdundan gönderilir. Seyahat, Stalin'in Kırım, Ahıska sürgünlerinden farksızdır. "Kapalı hayvan vagonuna ortalama 200 kişi" doldurularak üç gün boyunca yemeksiz, susuz, havasız ve tuvaletsiz yolculuğa mecbur edilirler. Etnik temizliğin en "insanca" yapılanıdır bu. Birçok yerde aynı işlemler B.M. gözetiminde organize edilir. Srebrenitsa'da gerçekleştirilen etnik temizlik gibi (Temmuz 1995).. (Bu arada Hollanda'nın, gözleri önünde silâhsız-savunmasız hatta savunma görevi kendilerinde olan askerlerine, yan sekiz bin Müslüman Boşnak'ın katillerine madalya vermesi ayrı bir insanlı dramıdır. Kasım-2006.) Bazı yerlerde (Celinac gibi), "Sırp olmayanların caddelerde dolaşması, meydanlarda ve lokantalarda bulunmaları, seyahate çıkmaları, nehirlerde yüzmeleri" yasaklanır. Kanadalı Laura Sofi, Lübnan'da yaşadıkları için (23 Temmuz 2006), "Orta Doğu'da bir felâket yaşanıyor. Bize hayvanlar gibi muamele ediliyor" diyerek İsrail'e tepkisini ortaya koyuyordu. Sırp ile İsrail'in silâhsızlandırılmış insanları öldürme teknikleri, başarıları yönünden farkları yok. İnsanî özü yitirince "hayvandan aşağı" olanlar, kendilerinden olmayanlara insanlık dışı uygulamalarda bulunabiliyorlar.

Yerlerinden-yurtlarından edilen insanlar, bir milyonu buluyordu. Onlar ne olacak, evlerine nasıl döneceklerdi? Kosova'daki bir milyon yedi yüz bin civarında olan Arnavut'un Sırp tarafından "terbiye" edilmesine Avrupa daha ne kadar seyirci kalacaktı? Her canlı gibi, orduyu kullanan Sırp karşılarında silâhsız, ordusuz yakalanan Müslümanlar kendi kuvvetlerini kurmaya yöneldiler. Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK)'nin doğuşu, aslında bu olaylarla hızlandırılmış olur. Dünyaya düzen vereceğini ilân eden güçler, Sırp saldırıları karşısındaki suskunluklarıyla suçüstü yakalanmışlardır. İkiyüzlü ve sahtekârdılar. Aynı tavırları, bugün, Filistin ve Lübnan katliamları yapılırken görülmektedir. Fakat artık sahtekârlık kelimesi durumu izah etmemektedir. Onlar, sahtekâr değil, katliamların ortağıdır. Bu noktanın unutulması, insanlık beklentisi içine insanları çekebiliyor. İsrail de Sırp da onların öne sürdükleri askerler durumundadır. İsrail-ABD ilişkileri için daha ileri şeyler söylenebilir. Fakat açık gözüken bir birliktelikten, kıyımı tasvipten suç ortaklığının çıkartılması gerekmektedir. Suçu çoğalan, kendi sıradan insanına bile durumu izah edemez duruma gelmeye başlayan güçler, nihayet harekete geçmeyi uygun görürler. Harekete geçme zamanı, bekleme süresi; coğrafyada gerçekleşmesini istedikleri değişikliklerin yeterince olduğunu hissettikleri bir zamandır. Artık, barış sağlama süresi, içinde geri kalan değişiklikler sağlanacaktır. Yani Kosova denilen Hıristiyan Avrupa'nın "kara deliği" eritilecektir. 2002'den bu yana Cumhurbaşkanı olan İbrahim Rugova'nın, Hıristiyan usulünce cenaze tekfin işlemlerinin yapıldığı anlatıldığı zaman 2006'ya kadarki eritme ameliyesinin siyasette ne düzeye geldiğini ister istemez düşünüyorsunuz. Kendine has kıyafetiyle zihninizde canlanan bu siyasetçi, vefatından önce, "Ben Hıristiyan Müslümanım" demiş. Elbette, her Müslüman aynı zamanda

Musevidir, İsevîdir. Yani Musa Peygamberi de İsa Peygamberi de peygamber olarak benimser, onların öğretilerine saygı duymayı amentüsü içinde sayar. Rugova'nın söyledikleri bu anlamda ise, sözlerini benimsediği değerlerin evrensel kapsayıcılığına vermek gerek. Ama Kosova'da duyduklarımız anlamında ise, NATO, BM, AB müdahalelerinin hangi noktaya kadar ulaştığı anlaşılabilir. Zira tarih olarak bu konuda tecrübeli sayılırız.

Hıristiyan Batı, işgal ettiği topraklarda yeni kurulacak yönetimlerin kendi kültür ve değerlerini benimseyip-önceleyen yönetimler haline gelmesini sağlamadan o topraklara "görünür bağımsızlığı" vermez. Yerli yöneticilerin önde gözükp, görünürde bağımsızlığı kazandıkları düşündürülen insanların yönetimi; aslında Batı kültür ve medeniyetinin içlerindeki Truva Atlarıdır. Onlar kendi toplumlarını, Hıristiyan Medeniyetinin kulu yapmanın yoğun çabası içine girerler. Cezayir, Tunus, Hindistan, Karzai Afganistan'ı, taze Irak diye saymaya gerek yok.. Hep birbirine benzerler. Üstelik ilerleme adı altında verilen bu çaba, asla ilim-irfanda gelişme, teknoloji üretme gayretine dönüşmez. Ama yönetilen halkın değerlerini, kültürel öğelerini dışlama, horlama onları; "efendiler adına" dönüştürmeye odaklanır. Hani Yüzbaşı Selahattin, Kafkas Cephesi'nden dönünce İstanbul'da bir manzara ile karşılaşmıştır. Artık başkentinde kendi bayrağı yerine İngiliz, Fransız bayrakları dalgalanmaktadır. Bindığı vapurlarda, sık sık kadın çığıkları kendisini azapta bırakmaktadır. Çünkü İngiliz, Fransız üniforması giymiş yerli Rum, Ermeni memurlar; içlerindeki kini, Müslüman Türk kadınının örtüsünü toplum içinde yırtıp-parçalayarak göstermekte, karşı çıkan da isyancı addedilmektedir. Önceleri bu manzaraları görmeye tahammül edemeyerek, vapurun kuytu yerlerine sığınan Yüzbaşı, artık İstanbul'da yaşayamayacağını düşünerek Anadolu'ya geçmeyi ve İstiklâl mücadelesine katılmayı kararlaştırır. Çünkü bayraksız, şahsiyetsiz-aşağılanarak yaşamaktansa haysiyetli bir ölümü tercih etme zamanı gelmiştir. UÇK'nın kuruluşu, İlhan Selçuk'un kaleme aldığı *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*'ndaki o askerin Anadolu'ya geçme kararını verdiği süreçtir. İşgal, öldürme, ihanete karşı varlığını, haysiyetlice koruma haklı mücadelesi.. Fakat sonra.. Sonrası, Rugova'nın, işgalci güçlere, "Artık sizin bulunmanıza gerek yok. Yönetim sizin istediğiniz gibi" mesajını verme dönemi midir? Kosova, yeraltı ve yerüstü zenginliklerine saldırılan, kültür ve medeniyet değerleri parçalanıp eritmeye çalışılan bir ülke. Karadağ'a, Makedonya'ya, Hırvatistan'a tanınan ayrı devlet olma statüsünün, buraya onca kayıptan sonra hâlâ tanınmaması, saldırganla ortaklığı düşündürmektedir. "Benzeşinceye kadar oyalama".. Camilerin tepesine dikilen haçlar çoğalınca yada camilere gidecek insan kalmayınca kadar kültürel eritme..

GELECEĞİ BEKLEYEN GEÇMİŞ: SULTAN MURAD TÜRBESİ

Kosova'da Sultan Murat Hüdâvendigâr Türbesi, tarihe mal olan olayların, geçmişte yapılan o kubbeli türbe ile bina ve ağaçların yaşadığı mekân değil. Bir simge, bir varlık alâmeti. Son türbedarın "Siz cesedini Bursa'ya götürüp gömdünüz, Sultan Murad'ın kalbi bizimle. Biz

Evlad-ı Fatihanız” dediğini okuduğumuz zaman bunu o kadar kavramak mümkün olmamıştı. Terk edilen topraklarda yaşamaya devam ettiğinizi o manzarayı görünce anlıyorsunuz. Türbe, Türkiye Diyanet Vakfı tarafından bakıma alınmış. Biz vardığımızda getirilen bir kamyon toprağı, el arabalı işçiler bahçe içine taşıyorlardı. Bahçenin çevre duvarları çekilmiş, içinde düzenlemeler bitirmek üzere idi. Türbedar için de bir küçük ev yapılmıştı. Ev değildi aslında yapılan. Balkanlar’daki kırılan kalp onarılmıştı.

Türbedar bir kadın: Saniye Teyze. Beyaz örtüsünün altında “Türkiye” denilince gözleri ışıldayan bir kadın. Aslen Boşnak bir Müslüman. Kızı Şenay’la birlikte türbe yanında yapıveren evde kalıyorlar. Kadın türbedâr olur mu? Evet, olmuş. İyi de olmuş. Şenay Teyze’ye Türkiye’den, bu ülkenin haysiyetini korumak isteyen birileri sahip çıkmış. Hastalanınca getirip Gülhane’de ameliyat ettirilmiş, Türk askeri ona bakmış. Kolunda Türk bayraklı, resmî kıyafetli bir Türk polisi yanında yer almış. Tek kişilik bir ordu o orada.. Sembol.. Bu ufak-tefek yapılanlarla sadece Saniye Teyze’nin değil bütün Boşnakların kalbi fethedilmiş. İlk defa Türkiye’nin yurt dışında güzel şeyler yapabildiğini hissetmek insana huzur veriyor.

Saniye Teyze, sıradan birisi değil. Nesiller boyu Sultan Murad’ın türbedârı olan bir ailenin ferdi. Aileden ilk türbedâr Buharalı İsmail Ağa imiş. Türkistan Buhara’dan Balkanlar’a gelen bu gönül eri, Kosova’nın kalbinde nöbete durmuş. Vefat edince nöbeti oğlu İshak almış. Onlar Osmanlı devrinin türbedarları. Üçüncü nesil olarak nöbet Türbedâr Fahri’ye kalmış. “Sultan Murad’ın kalbi bizimle” diyen o. Başından “Türklük” işareti olarak fesli çıkarmayan Fahri, Saniye Teyze’nin de kocasıdır. Türkçeyi iyi derecede konuşmaktadır. Kosova Savaşı’nı, ziyarete gelenlere araziye de göstererek yaşarmış gibi anlatabilmektedir. Son olaylar sırasında Sırplar, başını tekmeleyerek ezip “şehit” ederler. Ailenin uzun süredir üstlendiği görev, artık kocası öldürülünce Saniye Teyze’ye kalır. Mütebessim yüze rağmen, yaşananlar, anlatılanları düşününce insanın içi eziliyor. Yalnız Saniye Teyze, ağlamaklı değil. Anlatırken gözleri de yaşarmıyor. Hani şehidine ağlamamaya ahdetmiş Çeçen kadınları var ya.. Onları hatırlatıyor. “Sancak’ta çocuklar hep fesli geziyor.” diyor. “Kocam da fesli idi. Hiç korkmadı. Sırplar kafasını ayaklarıyla ezdiler. Hiç korkmadı o. İki yüz bin Türk var burada..” Saniye Teyzenin anlatmak istediği belli. Bir Müslüman şehit edilir, bir başkası onun görevini devralır. Türk’ten kastettiği de belli: Müslüman. Sırp saldırısına karşı kültürel varlıklarını, kimliklerini ilginçtir fesle ifade ederek korumayı düşünmüşler. Daha önce Türkiye’de televizyon haberi olarak seyretmiştik. “Sırplar esir aldıkları Boşnak askerlere, fes giydirecek işkence ediyorlar” diye..

Saniye Teyze, fiili mücadele ile kültür savaşının iç içe yürüdüğü yerde, türbedâr değil bize tarihî misyonumuzu hatırlatır, sanki mütebessim çehrenin gerisinde gizlediği acılı çehre ile haykırır gibi.. Bir buruk kalple, onun; kocası kadar iyi olmayan ama içten Türkçesini

dinleyerek türbeyi gezdik. Türbenin kubbesi hariç her şey yeni. Sanduka, yerdeki sergiler dâhil her şey.. Türbedarının kafasını tekmeleyerek ezenler, türbeyi de tahrip etmişler. Yeni bir taban, sanduka, örtü ile duvara asılan Osmanlı devri gazete haberi ve Ay-Yıldız şeklindeki hat sizi kendine çekiyor.

Altı asır önceki şehit devlet başkanının huzuru.. İki rekât namaz kılan, Yasin okuyanlar o huzuru, ruh dünyasında da yakalamaya çalışıyorlar. Gözleri dolu dolu dolaşanlar var. Sultan Murad'ın iklimi o. Atmosfer, kendini devleti, vatanı, inancı için feda eden bir bahtiyarın atmosferi. O iklim asırlarca çekici olmuş ki, türbenin haziresine gömülmek isteyip de Sultan Murad'ın gölgesinde uzananlar var. Tabi Osmanlıca yazılı, sütun şeklinde kitabeli mezar kitabelerinin bazıları, türbenin sadeliğini geride bırakmış. Türbe bahçesinde, vefalı bir de dut ağacı var. Asırların yükü ağır gelmiş olmalı ki ortasından ayrılarak yaşamaya devam etmiş.

Türbenin temsil ettiği değer, telkin ettiği anlam yükü Sırpları da etkilemiş olmalı ki, karşılığını dikmişler. Sırpların diktikleri: Miloş Abidesi. Önce de belirtildiği gibi Miloş Abidesi onların, Büyük Sırbistan'ı kurma konuşmalarını yaptıkları yer. Rehberimiz isteğe rağmen oraya götürmek istemedi. Sırp askeri tarafından korunduğu belirtilen abide, Kosova Ovası çevresinden gözüktüyor zaten. Orada şairin beyti, gelişmelerin örgüsünü verir gibi: "Kalleşine bile anıt dikmiş eloğlu / Balkanlar şimdi hep Miloş dolu".

"Kalleşi", millî kahraman, hatta geleceğin kurgusundaki baş aktörlerden biri haline getiren bir kültür var orada. Ne yazık ki, Murad'ların çekildiği yerler Miloş'ların yatağı olmuş. Doğa kanunu halinde sosyal yasalar da yürüyor elbet. Murad'ın otağı olarak koruyamıyorsanız, tilki yatağı olmasına hayıflanmanız neticeyi değiştirmeyecektir. Kosova Meydanı yöresinde otağ kuranların, izlerinin ihmalî açık. Miloş abidesine doğru uzaktan gördüğümüz Gazi Mestan Türbesi'nin çevresi, özellikle çöplük haline getirilmiş. Anadolu'da koruyup, devlet adına başına bekçi diktiğimiz, maaşlarını cebimizden ödediğimiz kaç kilise, kaç tarihi yer var? Sahip çıkma da bir bilinç işi. Geleceğe sözü olanların, hem değerlerine hem de eserlerine sahip çıkması gerek. Çünkü orada korunan sadece bir taş-tuğla bina değil. O eserin temsil ettiği, hatırlattığı, hatta taşıdığı kültürdür.

PRIŞTİNA: BALKANLARIN İSLÂM ÇARPAN KALBI

Kosova'nın başkenti, Priştina. Normal nüfusu, yedi yüz binken gündüzleri sekiz yüz bine çıkıyor. Yabancı askerin çokluğu, yeniden yerlilerin birbirlerine saldırmaya cesaret edilememesini sağlıyor. Kültür bütünlüğü, etnik kökende birlik olmadığı için bu kadar nüfus içinde alt grup da çok. Altı yüz kadar resmî grubun olduğu belirtiliyor. Bu grupların içinde Vehhabiler de var. Bosna'dan çıkartılan Vehhabiler Kosova'ya gelmişler. Tito devrinden itibaren İslâm'ın Osmanlı, Müslüman Türk geleneğinden değil de Arabistan-Vehhabi tipinden gelmesine özel dikkat edilmesi anlamlı. Öğrendiğimize göre Kosova'da Türklerin sevilme

oranı diğer yerlere göre düşük. Yüzde otuz-kırklarda dolaşiyor. Din adamlarının yetiştiriliş kökeni ile ABD, Avrupa kökenli politikalar yan yana getirilirse durum anlaşılabilir. Osmanlı-Türk denilince “asmış-kesmiş” propagandası işliyor imiş.

Fakat şehri gezdiğiniz zaman ona damgasını vuran eserlerin hâlâ Osmanlı olduğu gözüküyor. Yen garip binaların yama duruşu yanında Osmanlı eserleri bir işe yaramaya devam ediyor. Priştina Çarşı Camii veya önceki adıyla Sultan Murat Camii ile Yaşar Paşa'nın Paşa Camii veya Orta Camii arasında mesafe elli metre yok gibi. Ortada kaldığı için öyle dendiği anlaşılan Paşa Camii'nin yine elli metre gitmeden yukarısında Fatih Camii yada iriliğinden olsa gerek Büyük Camii var. Aynı cadde üzerinde sıralanan bu camiler Balkanlarda birbirine en yakın camiler olarak biliniyor. Toplam on dört camiden on üçü ayakta kalmış. Yalnız camiler, boş değil. Namaz vakti dışında kapalı olduğu söylendiği için özellikle peş peşe uğramaya çalıştığımız camilerin hepsinde de insanlar vardı. Çarşı Camiinde, yerli cemaatten biri, dikkatimizi önüne saat koyarak kapattığı altı köşeli sembole çekti. Minberin giriş kapısı üstünde olan altı köşeli yıldız, Yahudi bayrağı diye önüne saat koyarak gizlemiş. Yalnız arka tarafından bakılınca görülebilir. Bazı Selçuklu camilerinde de olan altı köşeli yıldız, aslında camilere Yahudi bayrağı niyetiyle konmamış. Davut Peygamber'in mührü diye konmuş. Türkçe konuşup anlayabildiğimiz yaşlı Priştinalı, bunu ilgi ile dinledi. Fakat cami giriş kapısı üzerindeki Ay-Yıldızın da bir ses cihazı ile örtülmek istendiğini ya da ses cihazını asmak için ancak orasının bulunabildiğini düşündük. Aynı cadde üzerindeki üç cami, sadece cami avlusuna değil, cadde ile birlikte beldeye de “Müslüman Türk” şehri havası veriyor. Büyük Camii denilen Fatih Camiinin avlusu da insanların oturup, sohbet edebildiği, abdestlerini alıp dinlenebildiği bir yer. Onun için olsa gerek en kalabalık cemaatin bulunduğu yer de Fatih Camii. Kitabesi, Sultan Fatih tarafından yaptırıldığı ibaresini taşıyor. İçinde bazı surelerin Arnavutça-Türkçe açıklamalarının, Tuğra halinde yazılmış levhaların bulunduğu cami; boğuşan dünyanın huzur duyulacak limanı gibi. Son cemaat yerinden itibaren mavi, turkuaz renklerin yer aldığı süslemeleri ile o duyguyu besliyor.

Sosyal hayat yönünden Balkan şehirleri birbirine benziyor. Gostivar gibi Priştina'nın da gurbetçisi çok. Her aileden en az bir kişi yurt dışındadır. Tamama yakını eskilerin tabiriyle kahir ekseriyeti Müslüman olan şehirde, geçim sıkıntısı yok. Sırlara duyulan tepki sokaklara da sinmiş gibi. Bu duygular elbette sebepsiz değil. Sırlar Balkanların Yahudileri sayılabilir. Onlar Balkanları, kan ve ateş cehennemine çevirmeyi; Yahudiler de Filistin, Lübnan dâhil Orta Doğu'yu yaşanmaz hale getirmeyi becerebildiler. Fakat yine de Sırlar lehine NATO kaynaklı bir ince propaganda Priştina'da işliyor. Arnavutça ve Türkçe yayın yapan üç televizyonda “Sırlara izin verin havaalanına gitsinler, şehirde gezsinler” yolunda çok da insanî reklâmlar veriliyor. Bu tür yayınları destekleyen NATO. Şehrin en merkezi yerinde cesedini bile bulamadığı yakınlarının acısına yanan insanlardan; onları unutup, katillerini

onurlandırmasını isteyen bir söylem bu. Adaleti; büyüklüğün, gücün temel ölçüsü haline getirmeyi düşünemeyen ABD, AB, NATO gelecek için umut verici ışıklar yakamıyor. Beğenmedikleri Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren temele aldığı duygu idi adalet. Ve o temel esasta sarsıntılar arttığı için devlet çatısı da sallanmıştı. Aslan yatağı, boş şimdilerde. Tilki ya da domuz tabiatında olanların doldurması da mümkün gözüküyor. Günümüzün, dünyaya hükmetmeyi düşünen güçleri, geçmişten ibret almalı. İsrail'in de ABD'nin de sonu aslında bunun için iyi gözüküyor. Güce dayalı bir sistem anlayışını insanlık çok denedi. "Tanrı-kral" türünün Neronları, Firavunları tarihin mezarlığında; kullandıkları güçlerle birlikte keşfi bekler hale geldiler. Taşınan adın aynı türden, Tanrı adına yeryüzüne hâkim olmaya çabalayan Bush olması sonucu değiştirmeyecek. Zulüm ateşi, zamanla körükçüsünü de yakar. Ya da, "Köpektir sayyâd-ı bî-insafa zevk alan hizmetten" nitelendirmesinin parçası olmak, hayvan derekesine düşmeyi hızlandırır. Zulme seyirci kalmaktan daha ötedir zalime destek vermek. Ve zalim avcıya destek veren ancak avcı köpeği hükmündedir. Avrupa'yı iyi bilen Namık Kemal'in nitelendirmesi, herhalde günümüz için olmalı. Aslında yukarıda üzerinde durmaya çalıştığımız, kayıp arama niyetli fotoğraflar farklı düşüncelere sürükledi. İnsanlar ne tür bir felâket yaşarsa yaşasın sonunda canlı kalanlar hayatlarını sürdürmek durumunda. Hani "hayat devam ediyor" diye klişeleştirip günlük yaşayışa dönüşü kolaylaştırdığımız anlayışın, burada da devrede olduğunu hissediyorsunuz. Özde bazı yanar ateşler taşınsa da devam eden günlük hayatın koşturmacaları, kaygıları günü işgal ediyor.

Şehrin normal nüfusuna dışarıdan eklenenler Priştina'nın kiralarını artırmış. Nereden baksanız elli bin maaşlı asker, ev tutup oturacak.. Onun için ev kiraları üç yüz Euro'dan başlıyor. Tabi Priştina'daki devlet üniversitesinde görevli ve unvanı profesör olmuş akademisyenlerin bile yüz elli- iki yüz Euro maaş alması ekonomik yapıdaki müdahale zorlamasını gözlere batırıyor. Özel okul ücretleri ise yıllık bin beş yüz-iki bin Euro. Onun için ailede çalışan sayısının fazla olması ya da yurt dışında çalışan aileden fertlerin desteği gerekiyor. Eğitim kurumlarından Priştina Üniversitesi, şehir içinde genişçe yer kaplamış. Toplam öğrenci miktarı dört bin beş yüz civarında.

Burada özel okullar da var. Üstelik bir Türk koleji ile Amerikan Koleji yan yana. Amerikan Kolejini, yerliler açmış. Amerika'dan maddi destek alınmış sadece. Amerikan koleji, Türk okulundan sonra, 2003'te açılmış. Türk okulu, "Mehmet Akif Koleji" adını taşıyor. Eğitim dili genelde İngilizce. Öğrenci alınan kesimler ise Balkan coğrafyasının yeni yapısına uygun değil. Zira parçalanmışlık, her düzeyde ve katmanda toplumu etkilemiş. Onun için her sosyal grup kendi okulunu, kendi kurumlarını oluşturmaya yönelmiş. Ama Türk koleji, bütün kesimlerden öğrenci alıp onları yan yana eğitmeyi başarabilmiş. Hatta öğrenciler içinde bir Alman, iki İsviçrelinin olduğunu öğrenince şaşırdım. Alman ve İsviçreli, asker çocuğu imiş. Varlıklı yabancı askerler, çocuklarını daha iyi eğitim veren bir kurumda okutmak üzere burayı tercih

etmişler.

Priştina'da Millî Şairimiz Akif'in adıyla okul açmak anlamlı. Zaten Akif'in babasının doğduğu şehir İpek buraya yakın. Onun için Üsküp'te Yahya Kemal adı seçilirken Priştina'da Mehmet Akif adı seçilmiş. Aynı adla sadece Kosova'da değil Arnavutluk'ta da okullar açılmış. Kosova'daki Mehmet Akif Koleji'nin ilgi çekici bir geçmişi de var. 1999'da ilk olarak bir ilkokulun bodrum katında iki sınıf halinde faaliyete geçmiş. Şimdi üç yüzü ilkokulda olmak üzere toplam beş yüz öğrencisi var. Öğrencilerin kökeni, on ayrı toplumdandır. Ama genel toplam içinde çoğunluğu (% 95) Arnavut. İlköğretime hitabeden bir başka Türk okulunun adı ise International School of Prishtina. Orada ilkokul öğrencileri eğitiliyor. Renkli bir okul oluşturulmuş. Yalnız bizim gördüğümüz bina kiralık idi. Gelecek döneme yer değiştireceklerini söylediler.

Priştina için, Türkiye ile bağları için söylenecek çok söz var. Ama artı dönmek zamanı.

ÖZLENEN İNSANÎ ERDEMLER ADINA GİDİLMELİ..

Makedonya gümrüğünden çıktıktan sonra Kosova yollarına düşüş, gezi ekibinde farklı duyguları geliştirmişti âdeta. Hatta bazı arkadaşlar sıkıntı, stres yüklü gibiydiler. Priştina-Kosova Ovası yolu, gelip-geçen arabaların farklılıklarına dikkat etmezseniz, zümrüt yeşili düzlüklerin egemen olduğu bir coğrafyaya sahip. O yola girince, kabile başkanı Sami Bey, havaalanındaki sözü hatırlattı. "Balkanlar'da tarih anlatırsınız değil mi?" diye sorup söz almıştı. Balkanlar, tarihsiz gezilir mi? Her taraf tarihî dokuya, tarihi hatırlatan eserlere, hatıralara sahip. Yalnız Kosova yolunda hangi tarih anlatılır?. Otobüsün hostes koltuğuna oturtulup elime mikrofon verilince, Kosova Meydan Savaşı yerine Balkan Harpleri üzerinde durulması gerektiğini düşünmeye başladım. Ama Balkan Muharebeleri, sebepleri, oluş süreci, sonuçları ile çok kasvetli bir konu idi. Üstelik Avrupa'nın Şark Meselesi adıyla iliklerine işleyen tarihî hesaplaşmasının Millî Mücadele öncesindeki önemli ataklarından biri. Öyle ya Türkleri, önce Orta Avrupa'dan sonra Balkanlar'dan ardından da Anadolu'dan geldikleri yere sürececek ya da toptan imha edeceksiniz. Mademki onlar, "insanlığın insan olmayan örnekleridir"; yapılması gereken de budur. Hani Alman Papazı Lepsiusun'un tarihe hediye ettiği, "İyi Türk ölü Türk'tür" sözünün devletlerarası politikada uygulanır hale gelmesi Şark Meselesi'dir denilebilir. İyi de o hesaplaşma sürecinin, Kosova'ya gelmeden önce halledilmesi zor. O zaman, arkadaşlara dönüşte Balkan Muharebelerini anlatmayı vaat ederek Kosova üzerinde biraz sürç ü lisan eyledik.

Meydan-Türbe, Miloş, Priştina derken gezi süresini doldurup dönüş yoluna düştük. Tabi verilen sözler, uzun-düz yollarda tez hatırlanıyor. Yoğun bir gezinin ikinci dönüşünde, güneş de önden vurmaya başladığı bir sıra kendimi yine aynı hostes koltuğunda buldum. Hem zümrüt yeşili ovayı seyrederek Makedonya'ya doğru gideceksiniz hem de Balkan Muharebeleri üzerinde otobüs halkıyla sohbet edeceksiniz. Tabi dinleyici ile göz teması olmadan, önünüz

yola dönük devam ediyorsunuz. Ne kadar sürdü bilmiyorum.. Bir ara omuzuma tatlı bir dokunuş oldu. Döndüğümde mütebessim bir çehre ile Av. Cafer Bey, “Hocam hepsi uyudular. İsterseniz devam etmeyin.” dedi. Katıla katıla gülme ile hüznün bastırması arasında gelip-giden bir duyguya kapıldım. Demek Noradunkyan“lı, Asım Beyli, Statükolu, İngilizli-Ruslu, Karadağlı, Sırpı-Bulgarlı-Yunanlı Balkan Muharebeleri ile ilgili anlatılanlar, ya da anlatım tarzı arkadaşlara uyku hapi gibi gelmişti. Hareketli, neşeli bir konu yerine tarihten bir “Bozgun” konusu gitmemişti. Geriye dönüp baktığımda gerçekten aygın-baygın, hatta ağzı açık uyuya kalan arkadaşlar gördüm. Ne demeli.. Bu da bir başarı idi.. Sustum.. Gün boyu yolculuk edip dolaşan insanlar, elbette belli bir saatten sonra otobüs koltuğunun rehavetine kapılacaklardı. Normal görülmeli, sineye çekilmeli idi. Fakat otele geldiğimizde, bir arkadaşımız sitem etti. Hem de “Niçin anlatmayı kestir, ben dinliyordum” diye. Hayret, meğer “iyi bir uyku hapıyım” diye övünecekken, övünç kaynağımı da elimden almaya kalkan biri çıkmıştı. Artık hukukçu Mehmet Bey’e o lâtifeli sitemi iletmek hak oldu.. Nahiv yapıydı. Geriye dönüp baktığımda görmemiştim..

Kosova yolları, asırlar boyu kaç gazinin at sırtında uyuyarak ya da yarı uykulu gidişine şahit olmuştu. O gazilerin torunları aynı yolu, otobüsle yarı uykulu tüketmeye çalışıyorlardı. Hoş karşılanmalı idi. Yalnız görülen o ki, Üsküp“ü, Kalkandelen“i, Gostivar“ı, Struga“sı, Ohri“si, Kosova“sı, Priştina“sı ile bütün Balkanlar; ruhen uyanık, düşünce olarak diri ziyaretçilerini hasretle bekliyor.. Türkiye gibi misyonu büyük, kardeşlik bağları güçlü, muktedir bir devletin ticaret-sanayi mensuplarının, eğitimci, bilim adamı ve araştırmacılarının, basın-yayın mensuplarının sık gitmesi, hasreti cevapsız bırakmaması gerekiyor. Hem de en az bölücü, yıkıcı, birbirine düşürücü ateşleri taşıyanlar kadar gidilmeli oralara.. Barışın, insanlığın, kardeşliğin, dürüstlüğün, özlenen insanî erdemlerin var olduğunu, yaşadığını göstererek...